

Položaj Trogira u kontekstu mletačke ekspanzije na istočni Jadran početkom 15. stoljeća

Bećir, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:365178>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA POVIJEST

ANTE BEĆIR

**POLOŽAJ TROGIRA U KONTEKSTU
MLETAČKE EKSPANZIJE NA ISTOČNI
JADRAN POČETKOM 15. STOLJEĆA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Popić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

POLOŽAJ TROGIRA U KONTEKSTU MLETAČKE EKSPANZIJE NA ISTOČNI JADRAN POČETKOM 15. STOLJEĆA.....	1
Uvod	3
Literatura i izvori	4
Politička „arhitektura“ u kontekstu (1382. – 1409.).....	6
Trogir tijekom rata za Dalmaciju (1409. – 1420.).....	12
Prva faza (1409. – 1413.).....	12
Primirje (1413. – 1418.).....	17
Druga faza (1418. – 1420.)	19
Trogir pod Mletačkom Republikom	28
Uspostava mletačke vlasti i položaj Trogira unutar mletačkoga <i>Stato da mar</i>	28
<i>Populares ex machina</i> : jedan grad – dva diskursa.....	37
Zaključak	41
Primarni izvori.....	42
Arhivska i neobjavljena građa.....	42
Objavljena vrela	43
Sekundarna literatura	43

Uvod

Ovaj diplomski rad istražuje politički, vojni i društveni status Trogirske komune u razdoblju mletačko-ugarskoga rata za Dalmaciju (1409. – 1420.), odnosno uopće političku strukturu Trogira u razdoblju od 1382. pa sve do 1420-ih godina. Želi se razjasniti zašto su upravo trogirski čelnici toliko dugo pružali tako ustrajan otpor Veneciji, koji nije prestao ni nakon uspostave mletačke vlasti, po čemu trogirski slučaj odudara od ostalih dalmatinskih gradova. No s druge strane, rad želi pokazati i u kojoj je mjeri razvoj političkih zbivanja u Trogiru zapravo ovisio o širem dalmatinsko-hrvatskom, ugarskom, i naposljetku mletačkom političkom kontekstu. Stoga treba istaknuti kako rad, zbog višeslojnosti teme, nema jedinstvenu istraživačku tezu, već se želi putem raščlambе različitih, ali međusobno povezanih komponenti tadašnje zbilje rekonstruirati društvena i politička situacija u Trogiru, odnosno Dalmaciji i Hrvatskoj u razdoblju ugarsko-mletačkoga rata za Dalmaciju početkom 15. stoljeća, te na taj način pronaći adekvatne odgovore na razvoj trogirskih političkih prilika u cjelini. U tom smislu istražiti će se političke frakcije i društvene mreže, koje obuhvaćanju dalmatinske gradove, ugarske i hrvatske velikaše i prelate te ugarske, napuljske i bosanske kraljeve, odnosno kraljevske pretendente zajedno s Mletačkom Republikom. Lokalni trogirski slučaj uklopiti će se pritom u šire okvire složenih i dinamičnih političkih i društvenih gibanja od 1382. pa sve do 1420. godine, s susljedno će se raščlaniti i političke prilike u neposrednom razdoblju nakon uspostave mletačke vlasti.

Tekst započinje raščlambom političkoga okvira između 1382. i 1409. godine u poglavlju „Politička `arhitektura` u kontekstu (1382. – 1409.)“, unutar kojega će se razmotriti, i interpretirati, kasniji politički i društveni procesi nakon 1409. godine. Nakon toga slijedi poglavlje „Trogir tijekom rata za Dalmaciju (1409. – 1420.)“ s potpoglavljima „Prva faza (1409. – 1413.)“, „Primirje (1413. – 1418.)“ i „Druga faza (1418. – 1420.)“, u kojima se, prateći kronološki slijed zbivanja, analizira djelovanje Venecije i Ugarske, kao i ono političkih frakcija unutar Dalmacije i Hrvatske s naglaskom na trogirski slučaj. Nakon mletačkoga osvajanja Trogira u lipnju 1420. godine, slijedi uspostava nove vlasti i uklapanje Trogira, zajedno sa svim ostalim dalmatinskim stečevinama, u okvire mletačkoga pomorskoga imperija, što će se prikazati u poglavlju „Trogir pod Mletačkom Republikom“, odnosno njegovome prvome potpoglavljju „Uspostava mletačke vlasti i položaj Trogira unutar mletačkoga *Stato da mar*“, dočim se u narednome potpoglavljju, pod nazivom „*Populares ex machina*: jedan grad – dva diskursa“, analiziraju unutar-gradski društveni odnosi između pučana i plemića, s naglaskom na njihovu političko-ideološku pozadinu. Pritom će se pridati posebna pozornost pučanima, koji

zbog Venecije imaju po prvi puta priliku službeno artikulirati svoje želje i interese. Rad na koncu završava kratkim zaključkom, odnosno popisom izvora i literature.

Literatura i izvori

Na tragu napisanoga, razmatrat će se raspoloživi i relevantni objavljeni izvori, prvenstveno pojedini dokumenti u edicijama *Listine o odnošajih između Mletačke Republike i južnoga Slavenstva* (Šime Ljubić), *Diplomatički zbornik kraljevstva Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (Tadija Smičiklas i dr.), *Codex diplomaticus Hungariae* te narativna djela latinističke historiografije *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I-II* (Ivan Lucić), *De regno Dalmatiae et Croatiae* (Ivan Lucić) i *Povijest grada Trogira* (Pavao Andreis), kao i bilješke Ivana Lucića, koje je objavio Franjo Rački pod nazivom *Notae Ioannis Lucii*. Uz to, u radu se koristi i neobjavljena arhivska građa iz Državnoga arhiva u Zadru, koja se nalazi pohranjena pod fondom „Općina Trogir: 1312. – 1797.“ u kutijama 1, 2, 41 i 66, dočim se ostatak arhivske građe za srednjovjekovni Trogir u DAZD-u (14. stoljeće i druga polovica 15. stoljeća) može pronaći u kutijama 3, 43, 61, 62, 63 i 214. Izuzev toga, u radu se razmatraju i dva neobjavljena svešćića iz Muzeja grada Trogira.¹

¹ Vidi: Pavao ANDREIS, *Povijest grada Trogira I*, Književni krug Split, Split, 1977.; Antun CVITANIĆ (*et alii*), *Statut grada Trogira*, Logos, Split, 1988. (u nastavku: A. CVITANIĆ, *Statut*); Georgius FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom X, sv. IV, Kraljevsko ugarsko sveučilište u Budimpešti, Budimpešta, 1841. (u nastavku CDH, tom X, sv. IV)); Georgius FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom X, sv. V, Kraljevsko ugarsko sveučilište u Budimpešti, Budimpešta, 1842. (CDH, tom X, sv. V); Ivan LUCIĆ, *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, Joan Blaeu, Amsterdam, 1666. (u nastavku: I. LUCIĆ, *De regno*); Ivan LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, Književni krug Split, Split, 1979. (u nastavku: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva I*); Ivan LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, Književni krug Split, Split, 1979. (u nastavku: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*); Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga IV, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1874. (u nastavku: Š. LJUBIĆ, *Listine*, IV); Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga V, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1875. (u nastavku: Š. LJUBIĆ, *Listine*, V); Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga VI, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1878. (u nastavku: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI); Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga VII, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1882. (u nastavku: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII); Š. LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga VIII, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1886. (u nastavku: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII); Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga IX, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1890. (u nastavku: Š. LJUBIĆ, *Listine*, IX); Franjo RAČKI, „Notae Ioannis Lucii“, *Starine*, XIII (1881.), 211-268. (u nastavku: *Notae*); Tadija SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, sv. XVI, 1976. (u nastavku: CD, XVI); Tadija SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, sv. XVIII, 1990. (u nastavku: CD, XVIII); Državni arhiv u Zadru, fond „Općina Trogir: 1312. – 1797.“ (HR-DAZD-18), kut. 1, 2, 41 i 66. (u nastavku: DAZD); Muzej grada Trogira, Ostavština Barada-Petrić, list. 1-40 (1406. – 1407.) (u nastavku: MGT, sv. 1) i list. 65-96 (1441. – 1445.) (u nastavku: MGT, sv. 2). Potonje su signature za Muzej grada Trogira

Od literature nedvojbeno je na prvom mjestu monografija *Dalmacija u XV stoljeću*, autora Marka Šunjića, koja je svojom metodologijom i iznesenim spoznajama postavila istraživačke temelje proučavanju društvenih i političkih odnosa u Dalmaciji tijekom 15. stoljeća, a samim time služi i kao glavna historiografska polazišna točna ovome radu. Izuzev Marka Šunjića, tematikom uspostave mletačke vlasti početkom 15. stoljeća na prostoru Dalmacije u cjelini posvećen je manji broj radova i monografija, dok su se hrvatski povjesničari uglavnom bavili određenim segmentima potonje tematike. Izuzev Irene Benyovsky Latin i Nade Klaić, nitko drugi nije posvetio pretjeranu pozornost srednjovjekovnome Trogiru.²

Pored toga, posebna će pažnja u radu biti posvećena ulozi Mletačke Republike i njezinom političkom djelovanju, koje je za četiri stoljeća obilježilo povijest Dalmacije i Hrvatske. Rat za Dalmaciju početkom 15. stoljeća uklopit će se u širi kontekst mletačkoga teritorijalnoga širenja od kraja 14. stoljeća, a naselja mletačke Dalmacije usporedit će se s ostalim mletačkim posjedima na Jadranu i istočnom Mediteranu, pri čemu će se prikazati i njihov status i važnost u okvirima mletačkoga pomorskoga imperija u 15. stoljeću. Zaključci koji se pritom donose prvenstveno se baziraju na knjizi *Men of Empire. Power and Negotiation in Venice's Maritime State*, autorice Monique O'Connell, kao i na tradicionalnim studijama o povijesti Venecije.³

proizvoljne jer građa nikada nije arhivski obrađena, već se nalazi u privatnom vlasništvu, dočim Muzej grada Trogira posjeduje samo fotokopije i fotografije. Za jedine javno dostupne informacije o tome vidi: Fani CELIO CEGA, „Istraživanja arhivske građe u muzejskim i privatnim zbirkama“, *Informatica Museologica*, sv. 29, br. 3-4 (1999.), 43-46.

² Vidi: Vjekoslav KLAJČ, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga druga. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301 – 1526)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1988. (u nastavku: V. Klaić, *Povijest Hrvata knjiga druga*); Vjekoslav KLAJČ, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga treća. Treće doba: vladanje kraljeva iz različitih porodica (1301 – 1526)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1985. (V. Klaić, *Povijest Hrvata knjiga treća*); Ferdo ŠIŠIĆ, *Urvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350. – 1416.)*, pretisak, A. G. Matoš, Samobor, 2004.; Maja NOVAK-SAMBRAILO, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, Zadar, 1965.; Marko ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, Svjetlost, Sarajevo, 1967.; Nada KLAJČ i Ivo PETRICIOLI, *Zadar u srednjem vijeku do 1409. godine*, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1976.; Ivan PEDERIN, *Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji: 1409-1797*, Časopis Dubrovnik, Dubrovnik, 1990.; Tomislav RAUKAR, *Zadar u XV stoljeću: ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1977.; Tomislav RAUKAR (et alii), *Zadar pod mletačkom upravom: 1409-1797*, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1987.; Vidi također: Tomislav RAUKAR, „Društvene strukture u Mletačkoj Dalmaciji“, *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, Liber, Zagreb, 1981., 103-126.; Nada KLAJČ, *Povijest grada Trogira knjiga II: Trogir u srednjem vijeku sv. 1.*, Muzej grada Trogira, Trogir, 1985.; Miroslav GRANIĆ „Legitimistički pokret dalmatinskoga plemstva i oslobađanje Klisa 1596. g.“, *Mogućnosti*, god. XLVII., br. 1-3, (2000.), 64-73.; Mladen ANČIĆ, „Od tradicije `sedam pobuna` do dragovoljnih mletačkih podanika. Razvojna putanja Zadra u prvom desetljeću 15. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, br. 37, 2009., 43-94.; Irena BENYOVSKEY LATIN, *Srednjovjekovni Trogir – prostor i društvo*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.

³ Vidi: Charles DIEHL, *Mletačka Republika*, Tipex, Zagreb, 2006.; Frederic C. LANE, *Povijest Mletačke Republike*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2007.; G. ORTALLI; G. CRACCO; G. COZZI.; M. KNAPTON, *Povijest Venecije sv. I, Antibarbarus*, Zagreb, 2007.; Monique O'CONNELL, *Men of Empire. Power and Negotiation in Venice's Maritime State*, Baltimore, John Hopkins University Press, 2009.; M. MALLETT i J.

Politička „arhitektura“ u kontekstu (1382. – 1409.)

Nestabilne i neizvjesne političke prilike unutar Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva krajem 14. i početkom 15. stoljeća, u historiografiji nazivane razdobljem „protudvorskoga pokreta“, svoje korijene imaju u godini 1382. Naime, smrt kralja Ludovika Anžuvince iste godine i, još važnije, izostanak validnoga muškoga nasljednika rezultirali su izbijanjem sukoba među sukobljenim političkim frakcijama Kraljevstva, koje su se s vremenom iskristalizirale u dvije struje. S jedne strane na one koji podržavaju Ludovikovu suprugu, kraljicu majku Elizabetu, i kćer kraljicu Mariju, koja je bila već obećana mladome Sigismundu Brandenburškome te, s druge strane, na „pobunjeničku“ struju koja nije prihvaćala vrhovništvo kraljica, odnosno način na koji je došlo do nove preraspodjele moći, u kojoj su mnogi nekoć vjerni vitezovi i pratitelji kralja Ludovika ostali bez zasluženoga „dijela kolača“.⁴

U nastavku, od 1387. godine pa nadalje, „pobunjenici“ se sukobljavaju s kraljem Sigismundom, imajući pritom podršku bosanskoga kralja Stjepana Tvrtka, a kasnije i napuljskoga kralja Ladislava. Napuljski element izravno se priključio zbivanjima 1402. godine kada kralj Ladislav šalje svoga admirala Alojzija Aldemariska s flotom u Zadar. Do kraja 1402. godine većina dalmatinskih gradova, izuzev Dubrovnika, priznaje vlast kralja Ladislava koji osobno dolazi u Zadar u srpnju 1403. godine, a u kolovozu biva okrunjen. Budući da nije okrunjen sukladno ugarskim kraljevskim običajima krunom sv. Stjepana u Stolnom Biogradu, nije imao legitimitet, no imao je stvarnu vlast u Dalmaciji i Hrvatskoj. Međutim, šanse za uspostavom njegove vlasti i u ostatku Ugarske propale su u rujnu i listopadu 1403. godine, budući da je Sigismund nizaio uspjehe u konsolidaciji svoje vlasti nakon kraće faze utamničenja u Višegradu 1401. godine. Stoga Ladislav krajem listopada ili početkom studenoga napušta Dalmaciju i prebacuje ovlasti na svoga namjesnika vojvodu Hrvoja, koji od studenoga 1403. godine postaje herceg Splita, odnosno Brača, Hvara i Korčule. Iako formalno djeluje kao zamjenik kralja Ladislava, Hrvoje u praksi vlada kao neovisni vladar, čija riječ bitno utječe na političke prilike u Dalmaciji i Hrvatskoj, odnosno Bosni. Međutim, pobjeda kralja Sigismunda protiv bosanske vlastele kod Dobora 1408. godine nagnala je čak i vojvodu Hrvoja da prizna

R. HALE, *The Military Organisation of a Renaissance State. Venice c. 1400 to 1617*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.; Egidio IVETIĆ, *Granica na Mediteranu. Istočni Jadran između Italije i južnoslovenskog sveta od XIII do XX veka*, Arhipelag, Beograd, 2015.

⁴ O tome vidi mnogo detaljnije u: V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata knjiga druga*, 225-400.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 54-117, 121-138.; F. ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 23-79. Borislav GRGIN, „Pregled političkih zbivanja“, u: *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku* (ur. Marija Karbić), Matica hrvatska, Zagreb, 2019., 3-5.

vlast kralja Sigismunda, što je označilo apsolutni kraj stremljenjima napuljske frakcije južno od Drave i konačnu konsolidaciju Sigismundove vlasti u Dalmaciji i Hrvatskoj.⁵

Kralj Ladislav posljedično započinje pregovore s Mletačkom Republikom iste godine. Prvotno je tražio od njih da mu samo „pričuvaju“ dalmatinske posjede, no oni su zatražili od njega da im proda sve što još trenutno drži (Zadar, Nin, Vrana, Pag, Novigrad) i sva prava na kraljevstvo Dalmacije. Nakon cjelogodišnjega cjenkanja, cifra od 300 000 dukata, koju je u početku Ladislav tražio od Mlečana pala je na konačnih 100 000 dukata u srpnju 1409. godine. Time su Mlečani stekli legalnu osnovu za akviziciju Dalmacije, dočim su prethodno u nekoliko navrata odbijali ponude samih gradova (Split, Zadar, Pag, Kotor) za uspostavom mletačke vlasti. Cilj je bio preuzeti vlast izravno od aktualnoga kralja, a ne od pobunjenih građana, kako bi svojoj vlasti osigurali trajnost i legitimitet, sukladno srednjovjekovnim normama.⁶

U pozadini opisanoga ugarskoga *interregnum*-a presudnim se po sudbinu Dalmacije i Hrvatske pokazala uloga Mletačke Republike. Na tragu lekcija proizašlih iz ruševina Rata za Chioggiu (1378. – 1381.), mletačka politička elita odlučuje nadalje igrati isključivo na sigurno. Dva su desetljeća bila potrebna Mletačkoj Republici (počevši od Torinskoga mira iz 1381. godine) za povratak na razinu gospodarske i političke moći koju je posjedovala prije 1378. godine. No osim što se oporavlja, mletački se sustav eksponencijalno širi na jugoistočni Jadran, kao i na otoke i obalne gradove Jonskoga i Egejskoga mora, dočim od početka 15. stoljeća počinje i njegovo znatno širenje u sjevernoj Italiji i Dalmaciji. Mletačkom širenju pogodovalo je i to što upravo u tom periodu ono ne nailazi ni na kakve ozbiljnije prepreke – Ugarsku je zahvatio oganj unutarnjega rata, Osmanlije još ne predstavljaju prijetnju, Napulj ima svoje dinastičke probleme i nedostaje mu jača flota, ostali talijanski gradovi-države interes imaju isključivo unutar okvira Italije, dočim Genova kao tradicionalno najopakiji mletački neprijatelj, još od sredine 13. stoljeća, uslijed unutarnjih institucionalnih slabosti doživljava propast i susljedno utapanje u francusku interesnu sferu. Drugim riječima, sve se savršeno poklopilo za glatki uspon Mletačke Republike, odnosno početak Mletačkoga Imperija.⁷

Mletačka uloga postaje još jasnija kada se uzme u obzir činjenica da su njezine galije nadzirale pomorski promet Jadranom i na taj način, sukladno svojim interesima, dopuštale ili zabranjivale izravne pomorske kontakte između Napulja i Dalmacije. Tako su 1387. godine

⁵ Usp. V. KLAJČ, *Povijest Hrvata knjiga druga*, 278-390.

⁶ Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 37-44.; M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 28-30.

⁷ Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 28-33.; F. LANE, *Povijest Mletačke Republike*, 211-225.; *Povijest Venecije* (sv. I), 239-262.; C. DIEHL, *Mletačka Republika*, 33-52., 103-106.; E. IVETIĆ, *Granica na Mediteranu*, 31, 34-36.

onemogućile eventualni prijenos zarobljenih kraljica Elizabete i Marije u Napulj, a 1401. godine prolazak napuljske flote prema Zadru. Međutim, kako je već spomenuto, naredne, 1402. godine Mletačka Republika postaje „neutralna“ i dopušta prolaz Aldemariskovoj napuljskoj floti. Razvidno je, stoga, kako je Mletačka Republika određivala tempo napuljsko-hrvatskih odnosa i svojim odlukama bitno utjecala na *interregnum* južno od Drave. Temeljni mletački interes svakako je bio podržavati kralja Sigismunda kako bi se spriječilo združivanje Napuljskoga i Ugarskoga Kraljevstva. Ipak, privremeno priklanjanje napuljskoj strani imalo je za jednostavan cilj produžiti stanje rata unutar Ugarskoga Kraljevstva i time kupovati vrijeme dok se mletačka sila ne oporavi do kraja i bude potpuno spremna zauzeti (i zadržati) Dalmaciju.⁸ Na tragu svega iznesenoga, slijedi kako su ugarski *interregnum* i pozicija Mletačke Republike kao strukturni čimbenici bitno utjecali na razvoj događaja na dalmatinsko-hrvatskom području. Ukoliko se želi razumjeti položaj Trogira u tim turbulentnim vremenima, nužno je analizu započeti sa zbivanjima od 80-ih i 90-ih godina 14. stoljeća.

Premda su frakcijski sukobi, progonstva i konstantna politička nestabilnost prisutni u svim dalmatinskim gradovima, ipak trogirski slučaj odudara od prosjeka po kontinuitetu i razmjerima nasilnoga frakcionaštva tijekom cijeloga 14. stoljeća. Posljednje razdoblje takvih frakcijskih sukoba započelo je u studenome 1386., intenziviralo se u prosincu 1387. i trajalo sve do mirovnoga sporazuma između zavađenih strana u siječnju 1395. godine, do kojega je došlo i uslijed intervencije bana Nikole Gorjanskoga. Konstanta frakcijskih sukoba u 14. stoljeću predstavlja sukob između rodova Andreis i Cega, koji je eskalirao u tri navrata (o. 1310. – 1328., 1357./1358. te 1386. – 1395.), i to uvijek pod drugačijim okolnostima i s različitim posljedicama zbog čega svaki od njih zavrjeđuje posebno razmatranje na drugom mjestu. Ostali rodovi kao Vitturi, Chiudi, Casoti (Kažotić), Lucić, Čipiko, Buffalis, Sobota, „Mišković“, „Miršić“, Domišić, „Bivce“ i Quarco mijenjali su afilijaciju od sukoba do sukoba, dočim su se u konkretnom slučaju rodovi Kažotić, Mišković i Čipiko grupirali uz Cege, a Vitturi, Quarco, Buffalis, Domišić i „Bivce“ uz rod Andreis. Došlo je do polarizacije uslijed nagloga širenja utjecaja bosanskoga kralja Tvrtka, koji je radio na tome da dalmatinski gradovi priznaju njegovu vlast. Zbog toga su se trogirski plemići podijelili po principu pristajanja ili uz Sigismunda ili uz Tvrtka. U početku je prevladala probosanska struja, no nakon smrti kralja Tvrtka okolnosti se bitno mijenjaju i dotadašnji prognanici (Cege, Kažotići, Miškovići i Čipiko) vraćaju se u grad u lipnju 1392. godine i protjeruju članove roda Andreis i njihove pristaše.

⁸ Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 35-36.; F. ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 38, 147.; T. RAUKAR (*et alii*), *Zadar pod mletačkom upravom*, 30.

Situacija se očito stabilizirala nakon sporazuma iz 1395. godine, koji je kralj Sigismund sankcionirao u veljači 1397. godine u Kninu.⁹

Promatrajući političke odnose u Trogiru od 1395. do 1420. godine, može se uočiti određena stabilnost i konzistentnost vlasti. S obzirom na to kako su frakcijski sukobi, pod utjecajem širih političkih zbivanja, obilježili političke odnose u Šibeniku i Splitu u istom razdoblju moglo se lako očekivati da će se oni prenijeti i na Trogir. Međutim, to nije slučaj pa se postavlja pitanje zašto je tomu tako? Jedan od mogućih odgovora leži upravo u odredbama sporazuma iz 1395. godine. Naime, sporazum između ostaloga jasno utvrđuje krivnju pučana za sva prošla nasilja (ubojsva, pljačke, progonstva, konfiskacije imovine itd.). U tom kontekstu sporazum utvrđuje „*da bi ovaj mir vječno trajao bi zaključeno i uglavljeno među rečenim stranama zato što su pučani bili uzrok i početak proteklih razdora i smutnji rečenog grada Trogira, ako neki pučanin, pojedinac ili više njih, na bilo koji način povrijede nekog ili neke plemiće riječima ili činom, neka tada bude prepušteno sudu gospode kneza i sudaca ... da ih kazne ne vodeći računa o propisu statuta i ovo ima trajati deset godina od dana ovog mira*“.¹⁰ Pored toga, potvrđena je zabrana djelovanja svih pučkih bratovština izuzev one sv. Duha, koja je uvedena još za vladavine kralja Ludovika. Zabranjeni su i sastanci pučana pod drakonskom kaznom konfiskacije svih dobara, a onaj koji „*ma kakvog društvenog položaja bio, bude sazivao puk ili bilo koje ljude radi unošenja smutnje u gradu, neka bude kažnjen smrtnom kaznom i uz to neka mu se zaplijene dobra*“.¹¹ Iz svega navedenoga proizlazi kako je mir među sukobljenim plemićkim frakcijama uspostavljen nauštrb pučana, premda oni nikako nisu bili glavni krivci, već jedino „korisni idioti“ sukobljenim plemićkim frakcijama. Dodatna marginalizacija pučkoga sloja imala je za posljedicu veću razinu solidarnosti među plemićkim rodovima, što je očito doprinijelo homogenizaciji njihovih redova, bez obzira na baštinjene animozitete. Takva

⁹ Usp. I. LUCIĆ, *Svjedočanstva I*, 348-447., 596-608.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 728-790.; I. BENYOVSKY LATIN, „Politički sukobi u srednjovjekovnom Trogiru ...“, 44-51.; I. BENYOVSKY LATIN, *Srednjovjekovni Trogir*, 23-33.; Lj. KARAMAN, „Jedna epizoda iz građanskih borba u srednjovjekovnom Trogiru“, 303-313.; N. KLAIĆ, *Povijest grada Trogira*, 229-240., 247-256., 295-305. O političkim sukobima i frakcijskim borbama općenito u Trogiru i dalmatinskim gradovima u 14. i 15. stoljeću pisao je Miroslav Kurelac u M. KURELAC, „Pučki ustanci i pobune u djelima Ivana Luciusa-Lučića“, 239-247. Nešto kasnije opet se bavio s istim primjerima (Trogir, Split i Šibenik), s dodatkom Hvara u 14. i 15. stoljeću u M. KURELAC, „Društvene diferencijacije i pokreti pučana srednje Dalmacije od 14. do 16. st.“, 237-245. Međutim, njegovi prikazi donose samo opće informacije. Isto tako treba napomenuti kako su politička progonstva normirana u statutima, kao što se u trogirskom statutu (u drugoj knjizi i 25. glavi) navodi odredba o „kažnjavanju izdajica grada“. Dakle, „izdajice“ treba protjerati iz grada, zajedno s njihovim ženama i obitelji, a imovinu konfiscirati. Ukoliko se pojave nakon toga na trogirskom području, tada ih treba smrtno kazniti, a sve njihove pomagače oglobiti s 200 libara. Vidi: A. CVITANIC, *Statut*, 80-81. Rodovi stavljeni pod navodne znakove predstavljaju zapravo genealoške konstrukcije, osmišljene radi olakšavanja analize jer ne postoje konkretna svjedočanstva o podrijetlu tih rodova. Vidi: M. ANDREIS, *Trogirsko plemstvo*, 48-49, 130., 191., 239. i 240.

¹⁰ Vidi I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 786.

¹¹ Vidi: Isto, 787.

raslojenost plemstva i puka napokon ulazi u sferu javnoga diskursa nakon uspostave mletačke vlasti, koja je omogućila pučanima artikulirati svoje viđenje nedavnih zbivanja, koje se bitno razlikovalo od plemićkoga, no o tome će biti nešto više riječi kasnije.¹²

Kada se govori o solidarnosti unutar plemićkih rodova, ona podrazumijeva efikasniju i obuhvatniju raspodjelu moći unutar plemstva s obzirom na to da u razdoblju od 1395. do 1420. godine često gradom upravljaju rektori iz redova domaćega plemstva, koji se u principu mijenjaju svakoga mjeseca. Premda su začetci toga sustava vidljivi i prije, ipak se u razdoblju nakon 1395. godine zamjećuje svojevrсна institucionalizacija, koja polazi od stalnoga rotiranja pripadnika istaknutih rodova. Od kraja 70-ih godina 14. stoljeća pa sve do 1420. godine rotiraju se pripadnici rodova Cega, Andreis, Vitturi, Sobota, Buffalis, Chiudi, Čipiko, Quarco, Domišić, Mišković, Bivce, Miršić, Ciprijan i Michaelis/Mazzarelo. Zabilježeni rektori za razdoblje od 1395. do 1420. godine poimence su Vito Ivanov (?), Nikola Grgurov (Bivce), Blaž Andrijin (Andreis), Grgur Petra Dujmova (Cega), Nikola Jakovljević (Sobota), Donat de Casotis, Ivan Dujmov (Cega), Pavao Marinov (Quarco), Andrija Cige (Cega), Matej Mihaelov (Chiudi), Zuve Ludovikov (Cega), Nikola Ciprijana Ivanova (Ciprijan), Stjepan Petra Dujmova (Cega), Šimun Nikolin (Sobota), Mihael Nikolin (Vitturi), Ivan Matejev (Chiudi), Domič Lukšin (Lucić), Bufal Dujmov (Buffalis), Josip Zorin (Mišković), Grgur Stjepanov (Ciprijan), Mirse Mavrov (Miršić), Mihael Ludovikov (Cega), Nikola Petra Mikacijeva (Vitturi), Nikola Pavlov (Quarco), Dujam de Cega i Zore Matejev (Cega?).¹³

Princip rotacije kadrova još se bolje uočava na primjeru promjena u sudačkom sastavu Kurije (političkoga i sudska organa). Naime, četveročlani sastav Kurije mijenjao se svaka tri mjeseca (u prosincu, ožujku, lipnju i rujnu), a sucima su mogli postati isključivo pripadnici plemstva, odnosno članovi Velikoga vijeća. Ukoliko se uzme u razmatranje isti vremenski period kao i za rektore, onda u obzir dolaze Pavao Marinov (Quarco), Nikola Pavla Marinova

¹² Pavao Pavlović donosi važne informacije o kronologiji događaja u Trogiru za period od 1386. do 1395. godine u svojoj kronici *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis*, koja je objavljena u I. LUCIĆ, *De regno*, 424-429., a na koju se nadovezuje I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 784-788. Sadržaj sporazuma od 22. siječnja 1395. godine vidi u: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 784-788. i CD, XVIII, dok. 3, str. 2-7. Treba spomenuti kako je u studenome 1386. iz grada izbačen trogirski knez Pavao Pavlović (autor spomenute kronike), i kako su papinski legat Nikola, generalni upravitelj dominikanskoga reda fra Rajmund i melfitanski biskup Šimun, u svojstvu pomiritelja, već u prosincu urgirali radi smirivanja strasti. Ne ulazeći ovom prilikom u pojedinosti, valja samo istaknuti kako su pomiritelji, između ostaloga, posebno zaključili kako „prema onome što smo javno ustanovili oni (pučani – op. A. B.) su oslobodili grad od istrebljenja i nisu dostojni kazne, već nagrade i krune“, stoga zabranjuju bilo kakve tužbe i djelovanja protiv puka i pučana. Dakle, pučani su od glavnih heroja 1386. godine postali glavni antagonisti 1395. godine. Vidi I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 730-733. i I. LUCIĆ, *De regno*, 424-425.

¹³ Rektore iz redova domaćega plemstva vidi kronološki u: *Notae*, 242-267.; DAZD, kut. 1, sv. 12, fol. 13-14v; DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 55v, 58v, 59v, 32, 16. Uvidom u arhivsku građu ponešto je nadopunjena kronologija rektora, koju većinom i detaljno donosi Lucić u svojim bilješkama.

(Quarco), Ivan Dujmov (Cega), Zuve Ludovikov (Cega), Mihael Ludovikov (Cega), Nikola Petrov (Cega), Andrija Cige (Cega), Nikola Stjepana Dujmova (Cega), Mladen Nikolin (Domišić), Dragolin Nikolin (Domišić), Ivan Ursi (Domišić), Šimun Ursi (Domišić), Dujam Dese Damjanova (Domišić), Mihael Nikolin (Vitturi), Blaž Lukin (Vitturi), Nikola Petra Mikacijeva (Vitturi), Jakomelo Lukin (Vitturi), Nikola, zvan Bufal, Dujmov (Buffalis), Nikola Grgurov (Bivce), Bivce Grgurov (Bivce), Mihael Silvestrov (Michaelis), Nikola Mihaela Silvestrova (Michaelis), Donat Augustinov (Casotis), Petar Matejev (Chiudi), Matej Mihaelov (Chiudi), Mirse Mavrov (Miršić), Jakov Nikole Jakovljeva (Sobota), Šimun Nikole Jakovljeva (Sobota), Marko Petrov (Ćipiko), Josip Zore Markova (Mišković), Petrica Jurjević, Blaž Andrije Marinova (Andreis), Petar Nikole Andrijinoga (Andreis), Nikola Ciprijanov (Ciprijan), Ciprijan Nikole Ciprijanova (Ciprijan), Grgur Stjepana Nikolina (Ciprijan) te Leo Nikolin i Nikola Leov (Andreis ili Azzelini). Nije teško uočiti kako između dva popisa postoji skladno podudaranje, pri čemu je jasno kako rektorsku funkciju obavlja samo uži krug unutar plemstva. Dakle, navedena imena predstavljaju nositelje vlasti i društvenu elitu Trogirske komune krajem 14. i početkom 15. stoljeća, odnosno u razdoblju političke konsolidacije i stabilizacije komunalnoga poretka (tj. vlasti trogirskoga plemstva) nakon skoro cijeloga stoljeća turbulentnoga političkoga frakcionaštva. Iz te mase ljudi mogu se izdvojiti one osobe koje će u razmatranom razdoblju mletačko-ugarskoga rata odigrati važne uloge. Pritom je riječ o Andriji Cige, Bufalu Dujmovu, Donatu de Casotis, Petru Matejevom de Chiudis, Mateju Mihaelovom de Chiudis, Nikoli Pavlovome Quarco, Josipu Zore Markova, Blažu Andrijinome, Blažu Lukinome Vitturi te Mihaelu (tj. Mikaciju) Nikolinome Vitturi.¹⁴

Na čelu gradske vlasti stajala je institucija kneza, koju su u ovom periodu mahom obnašali zaderski plemići. U dugom razdoblju od 1358. pa sve do 1403. godine, prevladavali su članovi roda de Georgiis (Jurjević), i to konkretno Franjo de Georgiis (praktički u kontinuitetu od 1358. od 1375.), njegov sin Pavao (1373.; 1384. – 1386.; 1401.), te unuk Juraj (1392.; 1403.). Izuzev njih knezovi su bili i Jakov de Raduchis (1378. – 1379.; 1388.; 1395.;

¹⁴ Navedene plemiće i sastave Kurije od 1379. do 1420., odnosno 1444. godine usporedi detaljno u: *Notae*, 242-267.; CD, XVI, dok. 19 i str. 22-23., dok. 152 i str. 173-174.; CD, XVII, dok. 15 i str. 19., dok. 77 i str. 104-105., dok. 84 i str. 115-116., dok. 227 i str. 316., dok. 355 i str. 258-260.; CD, XVIII, dok. 178 i str. 276-278., dok. 347 i str. 499-500.; DAZD, kut. 1, sv. 11, fol. 2, 4v, 6-6v, 7, 8v, 10v, 11v, 13-13v, 14-14v, 18v, 19v, 33v, 34v, 36, 37, 41v, 42, 46; DAZD, kut. 1, sv. 12, fol. 1-1v, 3v, 10-10v, 11, 19; DAZD, kut. 1, sv. 13, fol. 5, 13, 14, 15v; DAZD, kut. 1, sv. 14, fol. 14v, 11-11v, 10, 5-5v, 3v, 2v, 1v; DAZD, kut. 1, sv. 15, fol. 8v; DAZD, kut. 66, sv. 2, fol. 2; DAZD, kut. 66, sv. 3, fol. 2; DAZD, kut. 2, sv. 41, 46v, 49, 51, 53, 55v, 58v, 61, 62v, 27, 28v, 10v, 20; DAZD, kut. 2, sv. 1, fol. 1-1v, 4v; DAZD, kut. 2, sv. 2, fol. 1; DAZD, kut. 2, sv. 4, fol. 35v, 38v; DAZD, kut. 41, sv. 2, fol. 6, 10v, 14v, 17v, 23v, 24v; DAZD, kut. 41, sv. 4, fol. 2; DAZD, kut. 41, sv. 5, fol. 1; MGT, sv. 1, fol. 1-1v, 17v, 30. Iako je Lucić detaljno popratio slijed rektora, nije toliko pažnje posvetio sucima i njihovim izmjenama, što je ovdje upotpunjeno kroz navedenu građu. Za plemićke rodove i njihove pripadnike vidi mnogo podrobnije: M. ANDREIS, *Trogirsko plemstvo*, 117-280.

1404. – 1406.), Pavao Pavlović (kratkotrajno krajem 1386.), Ludovik de Matafaris (1396.), Damjan de Nassis (1397. – 1399.; 1401.; 1409.) te Šimun Detriko (1403.; 1420. – 1421.). Nakon što je Zadar pao pod mletačku vlast 1409. godine, Trogirani biraju dubrovačke plemiće za knezove, odnosno Paskvalina de Restis (1412. – 1414.) i Mihovila de Restis (1415. – 1418.).¹⁵ U dugom razdoblju od 1358. pa do 1409. godine trogirsko plemstvo bira prvenstveno anžuvinske privrženike, dočim nakon 1409. godine, i konačnoga priznavanja Sigismundove vlasti, plemstvo bira kraljeve najvjernije dalmatinske podanike iz Dubrovnika za trogirске knezove. Unutar opisanoga političkoga okvira Trogirска komuna dočekuje 1409. godinu i početak mletačko-ugarskoga rata.

Trogir tijekom rata za Dalmaciju (1409. – 1420.)

Prva faza (1409. – 1413.)

Ubrzo nakon što je uspostavljena mletačka vlast na širem zadarskom području u srpnju 1409. godine, došlo je do unutarnjega sukoba u Šibeniku krajem kolovoza između plemića, koji su već donijeli odluku o predaji Mlečanima, i pučana koji su to odbijali. Sukob je rezultirao progonstvom plemića, koji su posljedično zauzeli dvije važne kule u šibenskoj okolini, dočim su u gradu vlast preuzeli pučki kapetani. Prema zabilježenim svjedočanstvima, pučani su se naknadno proglasili plemićima.¹⁶ Mletačka vojska smješta se kod Šibenika već početkom rujna i nastoji prvo Šibenčane nagovoriti na predaju, obećavajući novac (1200 dukata za Šibenik i Trogir, a 700 dukata za jedan od tih gradova) onima koji doprinesu mletačkim nastojanjima.¹⁷ Izbjegli šibenski plemići predali su u mletačke ruke dvije šibenske kule pod vodstvom Ivana Mišića. Međutim, građani se nisu predali i započela je dugotrajna opsada, koja je s prekidima trajala sve do 28. listopada 1412. godine. S druge je strane Trogir svojom aktivnom pomoći Šibeniku brzo završio kao žrtva mletačke blokade, najkasnije od veljače 1410. godine, prema kojoj je svim Mlečanima bilo zabranjeno imati kontakt s Trogiranima, kao i obrnuto. Takva se mjera loše odrazila na cjelokupnu gospodarsku situaciju i već unaprijed oslabila trogirске kapacitete i prije opsade samoga Trogira kasnije.¹⁸

¹⁵ Za knezove vidi: *Notae*, 242-267.; CD, XVI, dok. 19 i str. 22-23., dok. 152 i str. 173-174.; CD, XVII, dok. 15. i str. 19.

¹⁶ Usp: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 867-868.

¹⁷ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. XV i str. 15-17.

¹⁸ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 867-868; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. XXII i str. 22-24., dok. XXXI i str. 34-36., dok. LVII i str. 58-60. Usp. V. KLAJIĆ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 65.

Kralj Sigismund povjerio je vođenje obrane Šibenika svome kapetanu, češkome vitezu, Pan Petru Mišljenu, koji je djelovao u suradnji s cetinskim, kliškim i aktualnim šibenskim knezom Ivanišem, sinom Ivana Nelipićeve. Potpora u hrani i vojnoj opremi stizala je iz Trogira, dočim nigdje nije izravno zabilježen angažman hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića osim posredno preko pomoći koja je dolazila iz Splita, a koju su mletački agenti razotkrili u siječnju 1411. godine.¹⁹ Premda knez Ivaniš i herceg Hrvoje nisu spadali među kraljeve pouzdanike (riječ je ipak o nekadašnjim „pobunjenicima“), obrana Šibenika nikako ne bi bila moguća bez njih. Mlečani su od listopada 1409. godine apelirali knezu Ivanišu da se povuče iz Šibenika, nudići mu impozantnih 20 000 dukata za njihovo stjecanje Šibenika i Trogira, na što on očito nije pristao. Mlečani isto tako prigovaraju i hercegu Hrvoju što pomaže Šibeniku, i obojicu podsjećaju kako su oni mletački građani i kako su dosad imali samo dobre odnose s Venecijom, dočim knez Ivaniš ima i neke novčane depozite u Veneciji.²⁰

No bez obzira na službene iskaze kurtoazije između Venecije i hrvatskih velikaša, ona je ipak Ivanišu i kralju u tom trenutku predstavljala zajedničkoga neprijatelja, za razliku od razdoblja njezine vlasti u 14. stoljeću. Međutim, herceg Hrvoje držao se uvijek vlastitih kalkulacija, po kojima mu je bilo najvažnije dobiti od Venecije potvrdu da neće dirati njegove pomorske posjede. Takvu potvrdu, naravno, nije nikada dobio od Venecije. Involviranost hercega Hrvoja prestaje sredinom 1413. godine (a vjerojatno i prije), kada provaljuje na Sandaljeve posjede u Bosni (južno Podrinje) u trenutku kada potonji ratuje protiv Osmanlija u Srbiji. To se pokazalo vrlo lošim potezom jer je ostao potpuno izoliran nakon što ga je kralj Sigismund proglasio izdajicom i prekinuo kontakt s njim.²¹

Upravo od ovoga perioda sve više jača pozicija kneza Ivaniša, koji nakon smrti hercega Hrvoja 1416. godine preuzima prvenstvo u Hrvatskom Kraljevstvu i samoga sebe titulira hrvatskim banom sve do smrti 1434. godine. Međutim, glavni mu je problem bio u tome što nije imao muškoga nasljednika pa je zato posinio Ivana (Anža) Frankopana, sina senjskoga kneza Nikole Frankopana, i dogovorio brak između Ivana i svoje kćeri Katarine 1411. godine, kojoj su u miraz ulazili svi rodovski posjedi Nelipića. Brak je, pak, uspostavljen 1416. godine. Veze između Ivaniša i Nikole datiraju još od 1406. godine, kada je Ivaniš kratkotrajno prešao na stranu kralja Sigismunda i dogovorio zajednički savez s Nikolom. Već 1407. godine vraća

¹⁹ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 870.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CXXV i str. 132-133.

²⁰ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 870.; Usp. V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 66-67.; F. ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 219. Knez Ivaniš šalje 300 ljudi u Šibenik, što je predstavljalo solidnu vojnu silu i problem za Veneciju.

²¹ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. LXXXII i str. 85.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. LXV i str. 127-128., dok. LXXVII i str. 138-139., dok. CXV i str. 200-201. Usp. F. ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 224-235.

se Ivaniš zbog svoga šurjaka Hrvoja napuljskoj frakciji, ali 1408. godine trajno se određuje za kralja Sigismunda.²²

S druge pak strane, Frankopani su zajedno s Kurjakovićima, Zrinskima i Blagajskima pripadali Sigismundovim pouzdanicima, a kralj je te političke veze učvrstio i stvaranjem rodbinskih veza s potonjim rodovima, kao i s knezovima Celjskima, Gorjanskima i Morovićima. Doduše, potonji rodovi nisu imali toliko aktivnu ulogu u Dalmaciji, izuzev Frankopana koji su otegli mletačko zaposjedanje Raba do prosinca 1409. godine te Karla Kurjakovića u svojstvu hrvatskoga bana (1409. – 1411.). Hrvatsko srednje i niže plemstvo s prostora Lučke županije te zaleđa Zadra i Šibenika držalo se dosljedno Sigismundove političke linije. Neformalni starješina bibriskoga roda, Jakov Šubić, ratovao je već krajem 14. i početkom 15. stoljeća u Sigismundovo ime protiv kraljevih pobunjenika i napuljskih pristaša, a u vrijeme rata s Mlečanima djelovao je u svojstvu hrvatskoga podbana (banovca) (1409. – 1411.). Titulu banovca zadržao je doduše kao nadimak do kraja života.²³ Pod vodstvom bana Karla ugarsko-hrvatske snage osvajaju Bribir u studenome 1411. godine, u kojemu ban ostavlja 200 ugarskih konjanika i 100 hrvatskih plemića.²⁴ Mjesne hrvatske i vlaške snage (pod vodstvom Jakova Šubića) zauzimaju i Ostrovicu u ožujku 1412. godinu, na veliku žalost Mletačke Republike koja ju je kupila od vojvode Sandalja u travnju 1411. godine za 5000 dukata.²⁵ Zbog toga su Jakov Šubić i njegovi bibriski srodnici nagrađeni od strane kralja Sigismunda potvrdom posjeda i prava bibriskih knezova.²⁶

Mletačko djelovanje u Dalmaciji tijekom opsade Šibenika bilo je zapravo poražavajuće u smislu kontinuiranih vojnih gubitaka i velikih financijskih troškova sve do samoga kraja. Izjalovio se i pokušaj dogovora s ugarskom posadom smještenom kod Šibenika u travnju 1411. godine, koja je bila spremna predati grad za cijenu od 10 000 dukata. Mletačka nastojanja ozbiljno je zaustavio i ugrozio kralj Sigismund otvarajući novi front u Furlaniji, šaljući veliku ugarsku vojsku (10-12 tisuća ljudi) pod vodstvom svoga firentinskoga pouzdanika Filippa Scolarija od Ozora zvanoga Pippo Spano u rujnu 1411. godine. Istovremeno Venecija strahuje i od naleta ugarske vojske u Dalmaciji, koju su utjelovile spomenute snage bana Karla Kurjakovića. Sigismund je prethodno, u srpnju 1411. godine, izabran za kralja Rimljana što mu

²² Vidi I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 920. Katarinin miraz iz 1411. godine podrazumijevao je Sinj, Travnik na Cetini, Ključ (kod Drniša), župu Petrovo polje, Čačvinu, Omiš, Visuć te Zvonigrad s Odorjanskom županijom. Vidi V. KLAJIĆ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 77.

²³ Usp. V. KLAJIĆ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 62-72.; M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 46.

²⁴ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CLXXXIV i str. 199.,

²⁵ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CCIX i str. 236-237.;

²⁶ Vidi: CDH, tom X, vol. V, dok. CXLVI i str. 333-337..

je dalo potreban politički legitimitet za djelovanje izvan granica Ugarskoga Kraljevstva. Ugarske snage ostvarile su početni uspjeh osvajajući 70-ak gradova i utvrda u Furlaniji, no napredovanje je stalo pod Trevisom, gdje je ugarska opsada završila neuspjehom uslijed konsolidacije u mletačkim redovima. Pippo Spano se kasnije razbolio i bio primoran napustiti Italiju u veljači 1412. godine, nakon čega je došlo do zastoja u ugarskim redovima. Sigismund je stoga osvježio ugarske položaje s novim snagama pod erdeljskim vojvodom Nikolom Marczalijem, slavonskim banom Pavlom Čuporom i knezom Vladislavom Blagajskim. Potonji je zajedno s Nikolom Frankopanom u početku ratovao u Istri, a kasnije je postavljen za zapovjednika ključne utvrde Motte na rijeci Livenzi, koja je označavala razgraničenje između sukobljenih strana. Slavni mletački generalni kapetan Karlo Malatesta osvojio je Mottu i zarobio kneza Vladislava u kolovozu 1412. godine, koji je kasnije otkupljen za 6000 dukata. Ratna zbivanja u Furlaniji našla su se od tada na mrtvoj točki sve do primirja iz travnja 1413. godine, odnosno mletačkoga osvajanja Udina i istarskih gradova 1420. godine.²⁷ U kontekstu ugarskoga prodora u Furlaniju i Veneto, odnosno dalmatinsko zaleđe od rujna 1411. godine, mletačke vlasti donose odluku o otpremanju sumnjivih zadarskih plemića u Veneciju tijekom listopada i studenoga 1411. godine. Ne treba previše naglašavati višestoljetni animozitet između zadarskoga plemstva i Venecije, no Mlečanima su posebno bili opasni plemići s rodbinskim vezama na hrvatskom prostoru, koji su održavali kontakt s ugarsko-hrvatskom stranom.²⁸

U međuvremenu je kralj Sigismund nastojao olakšati položaj Šibenčana tako što je prvo u siječnju 1411. godine zaprijetio šibenskim kapetanima da ne uznemiravaju i ne napadaju šibensko stanovništvo, koje je ionako u lošoj situaciji zbog rata. Kasnije, u siječnju 1412. godine, Sigismund naređuje svim Hrvatima i Vlasima da prebace svoje trgovačko djelovanje isključivo u Šibenik, dok traje rat, kako bi ojačali njegov položaj.²⁹ Istovremeno kralj dodjeljuje prava i zemlje nekim Šibenčanima, vjerojatno kao nagradu za obrambene djelatnosti.³⁰ U veljači 1412. godine kralj, pak, nalaže Šibenčanima da poprave putove i opreme ratne galije jer ubrzo kani doći s vojskom i bombardama. Međutim, Sigismund ipak nije došao s vojskom.³¹ Unutarnja situacija u Šibeniku samo se pogoršavala pa su tako kapetan Petar Mišljen i knez Ivaniš u svibnju 1412. godine naredili smaknuće nekolicine pučkih kapetana zbog protjerivanja šibenskih plemića, koji su sada uvedeni u svoj stari plemićki status i vlast. Očito se radilo o

²⁷ Vidi: V. KLAJČ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 57., 69-71., 73-74., 79.

²⁸ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CLXIX i str. 181-184., dok. CLXXV i str. 189-191., dok. CLXXX i str. 193-194.

²⁹ Vidi: Isto, dok. CXXII i str. 128-129., dok. CXCVI i str. 213.

³⁰ Vidi: Isto, dok. CXCIII i str. 208-209.

³¹ Vidi: Isto, dok. CCIII i str. 229.

suvremenom događaju, čiji su akteri odmah potom uhvaćeni i smaknuti. O tome što je stajalo u pozadini svega ne zna se nažalost ništa. Ipak, nije teško uočiti veliko poklapanje s protjerivanjem plemića od kolovoza 1409. godine. S obzirom na to da su pučani u potonjem slučaju bili anti-mletački nastrojeni, očito su onda u ovom slučaju radili u korist Mlečana, zbog čega su osuđeni na smrtnu kaznu, koja je ionako bila rezervirana za nečije izdajnike ili pobunjenike.³² Mletačka je vlast u srpnju 1412. godine od strane neimenovanoga šibenskoga plemića u Veneciji primila informaciju kako je većina ljudi u Šibeniku na mletačkoj strani i kako ne mogu više trpjeti okrutno vladanje kapetana Petra, kojega su čak spremni sami ubiti. Mlečani reagiraju na to izdavanjem proglasa, kojim pozivaju Šibenčane na predaju, obećavajući im oprost za sve što su dosad napravili protiv mletačke vlasti. Ne zna se kakav je bio neposredan odgovor na mletački proglas, no Šibenik se u konačnici predao Veneciji 28. listopada 1412. godine.³³

Zbog toga je kralj Sigismund odmah poslao pismo „ohrabrenja“ Trogiru 4. studenoga, a 15. studenoga 1412. godine imenovao je genovskoga admirala Hugolina Doriju za kapetana trogirskoga brodovlja. Hugolino je kao profesionalac bio zadužen za izgradnju i opremanje nove trogirske ratne galijske u suradnji s trogirskim knezom Paskvalinom de Restis.³⁴ U tom je kontekstu u siječnju 1413. godine utvrđen i dogovor s trogirskim plemićem Mikacijem Vitturi, koji će s kraljevom (financijskom) potporom obavljati gusarske akcije i pritom izdvajati jednu trećinu plijena od opljačkanih mletačkih brodova. S obzirom na to da je u travnju potpisano primirje, ne zna se je li Mikacije uopće krenuo s gusarenjem. Međutim, budući da knez Ivaniš već u lipnju 1413. godine prijeti osvajanjem cijeloga šibenskoga distrikta, o čemu šibenski knez žurno informira Veneciju, nije nevjerojatno da su i Trogirani krenuli ili nastavili s gusarenjem po moru, barem u nekom reduciranom obliku do kraja primirja. To posebice vrijedi ako se uzme u obzir kako Venecija već 22. travnja 1412. godine upozorava svoga kapetana Kulfa na novoizgrađenu trogirsku galijsku s kojom treba postupati kao s neprijateljem jer joj je cilj raditi štetu mletačkim podanicima.³⁵ Mlečani su pokušali nakon zaposjedanja Šibenika u kratkom roku domoći se i Trogira pa je tako mletački kapetan Kulfa u siječnju 1413. godine dobio nalog

³² Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CCXXVI i str. 260.

³³ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 872.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CCXXXVII i str. 272-273., dok. CCL i str. 287-288. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 47-58.; M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 100.

³⁴ Vidi: CDH, tom X, vol. V, dok. CXXXIII i str. 305-306.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 878-880.

³⁵ Vidi: CDH, tom X, vol. V, dok. CCX i str. 455-457.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 880-890.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. LV i str. 121-122.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CCXVII i str. 252.

istražiti na kojim sve lokacijama treba napadati Trogir, no zauzimanje Trogira ostvareno je tek godinama kasnije.³⁶

Veliku ulogu u mletačkom napredovanju imali su pojedinci ili skupine iz Zadra, Šibenika, Vrane i ostatka osvojene Dalmacije. Motivirala ih je vjerojatno novčana nagrada, kojom su mogli sebi i obitelji osigurati kakvu-takvu egzistenciju pod ratnim okolnostima, kao i određeni društveni ugled te (načelno) dugoročnu naklonost Venecije u poratnoj stvarnosti. Kao ogledne primjere takvih pojedinaca mogu se izdvojiti zasluge Šibenčanina Ivana Mišića i Radića Šižgorića te Zadrana Tome de Petrico (svi su plemići). Ivanu i Radiću obećana je svota od 150 dukata, a Tomi pak 100 dukata.³⁷ Iznosi subvencije ne moraju nužno odražavati i razinu zasluga, koliko spremnost Venecije da isplati određeni iznos u datom trenutku, ovisno o financijskim mogućnostima. Vidljivo je i kako novčane nagrade obećane u prvim godinama imaju relativno veće iznose od onih u nastavku rata. Treba napomenuti kako su isplate plaća i ovakvih novčanih nagrada godinama kasnile, što je pogotovo u kontekstu vojnih najamnika predstavljalo veliki problem jer su mletački vojnici morali mjesecima ili čak godinama preživjeti bez redovite plaće, što se svakako negativno odrazilo na njihovu vojnu (ne)učinkovitost.³⁸

Primirje (1413. – 1418.)

Zaključenjem primirja (mir nikada nije dogovoren) prestaju veći mletačko-ugarski okršaji u Dalmaciji i Furlaniji i potvrđuju se dotadašnje stečevine za obje strane. Doduše, knez Ivaniš nastavlja djelovati protiv Venecije s ciljem preotimanja Šibenika, a 1416. godine stječe Omiš, Poljica i Makarsku Krajinu od svoje sestre Jelene, udovice hercega Hrvoja. Sama Jelena preudala se kasnije za bosanskoga kralja Stjepana Ostoju, a Ivaniš postaje glavni velikaš u Hrvatskoj. Kralj Sigismund posvetio se u ovom razdoblju europskim poslovima i to poglavito predsjedajući koncilom u Konstanzu (1414. – 1418.). Međutim, Sigismund i dalje donosi odluke koje se tiču obrane Dalmacije, i to konkretno sada Trogira. Naime, 1416. godine iz Pariza nalaže Trogiranima da značajno nadograde arsenal za njegove galijske galije. Izgradnja je započela, no prekinuta je zbog nedostatka sredstava.³⁹

³⁶ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. XXII, str. 60-61. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 60-65.

³⁷ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CC i str. 280., dok. LII i str. 117-118.; *Listine*, VI, dok. CIII i str. 106-107.

³⁸ Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 147.

³⁹ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 886-887., 919-920. Usp. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 67.; ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 235-237.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 149.

S druge strane, Mletačka Republika aktivno je radila na diplomatskom polju radi stjecanja saveznika protiv Sigismunda, te ustrajno propagirala legalnost svojih dalmatinskih akvizicija na temelju ugovora s Ladislavom Napuljskim.⁴⁰ Reducirala je vojne snage u Šibeniku i ostavila ih u stanju pripravnosti, dočim je u više navrata donosila odluke o daljnjoj fortifikaciji Zadra, odnosno Novigrada, Nina i Vrane.⁴¹ U Šibeniku je od 1413. godine zamijenila postojeće providure funkcijom šibenskoga kneza, koja nije bila previše popularna među mletačkim patricijatom zbog loših uvjeta i neadekvatne plaće.⁴² U kontekstu konsolidacije mletačke vlasti u Šibeniku dolazi do zadržavanja šibenskoga poklisara Luke Kožičića u Veneciji zbog nekih sumnjivih pisama u studenome 1413. godine.⁴³ S obzirom na to kako je knez Ivaniš sa šibenskim prognanicima izgradio utvrdu na granici sa šibenskim distriktom u travnju 1414. godine, s ciljem osvajanja Šibenika, očito je onda u međuvremenu (ili odmah krajem 1412. godine) došlo do protjerivanja tih Šibenčana. Venecija krajem 1414. godine otprema i novu skupinu sumnjivih zadarskih plemića. Valja naglasiti kako je većina dalmatinskih plemića, interniranih između 1409. i 1424. godine, repatrirana u svoj zavičaj tek nakon 1433. godine, ukoliko su tada bili uopće živi. Mletačke vlasti neuspješno su nastojale mirnim putem (mitom) pridobiti Ostrovicu, Skradin, Omiš i Klis, odnosno Trogir i Split tijekom primirja.⁴⁴

Snage kneza Ivaniša svakodnevno su ugrožavale Šibenčane, posebice one u distriktu, zbog čega su šibenski poklisari stalno tražili pomoć od Venecije.⁴⁵ Međutim, službene mletačke reakcije ostajale su najčešće na pisanim prigovorima ugarskoj strani, vjerojatno iz razloga što mletačke vlasti nisu htjele svojom odmazdom izazvati veći sukob, budući da su već imale problema s Osmanlijama te zetskim Balšićima oko albanskih gradova. Venecija je odobrila Šibenčanima izgradnju jedne utvrde (do 200 dukata), kao odgovor na Ivaniševo utvrđenje, isto tako u travnju 1414. godine.⁴⁶ Međutim, utvrda je izgrađena (ili dovršena) tek kasnije, između kolovoza i studenoga 1416. godine.⁴⁷ Nešto poslije, u svibnju 1417. godine, Venecija donosi odluku o dodatnom obrambenom utvrđivanju Šibenika, opet zbog straha od kneza Ivaniša.

⁴⁰ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. XXXII i str. 36-39. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 45, 55., 75-80.

⁴¹ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CXIV i str. 122-124., dok. CXXXXIX i str. 161-163.

⁴² Usp. Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. XL i str. 93.

⁴³ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. LXXVII i str. 138-139.

⁴⁴ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. XC i str. 154-158., dok. CVII i str. 192., dok. CXX i str. 205., dok. CXIV i str. 196-200. Za ponovno otpremanje Zadrana vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. C i str. 182., dok. CI i str. 182-183.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, IX, 87.

⁴⁵ O teškom stanju i „kvaliteti života“ šibenske populacije u to vrijeme lijepo svjedoči, naizgled trivijalan, podatak o tome kako Venecija odobrava u veljači 1418. godine šibenskom knezu izgradnju novoga bunara zato što je postojeći razoren i ne može se koristiti. Vidi: LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CLXXIII i str. 242-243.

⁴⁶ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. LXXXVI i str. 151.

⁴⁷ Usp. Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CL i str. 225., dok. CLVI i str. 230-231.

Mletačke vlasti u kolovozu 1417. godine dolaze u posjed pisma u kojem se ukratko navodi plan kneza Ivaniša o ulasku u grad Šibenik putem tajnoga prolaza, zajedno s ugarskim snagama, što svjedoči kako su prethodne mletačke mjere sigurnosti bile potpuno opravdane.⁴⁸

Slične su mjere zabilježene i u Trogiru u studenome 1417. godine kada su trogirski plemići ser Petar Matejev de Chiudis i ser Mikacije Vitturi odredili nužnim nabavku raznih materijala za obranu grada. Radi se o velikoj potražnji za balvanima, daskama, ključanicama, kamenjima, čavlina, gredama, šipkama i sl., dočim se u trogirskom skladištu nalazilo 16 većih i manjih bombardi, 25 libara praha za bombarde, 9 balistra, 20 galeta salitre, 16 galeta sumpora, 1,5 modija ugljenvlja, sanduk veretona, 100 veretona za vitlo, 50 lučnih strijela, 5000 neizrađenih držaka za veretone te 8 dobrih i 8 loših postolja za bombarde. Upitno je što se točno krilo pod pojmovima bombardi i balistra, odnosno kakvih su dimenzija bile konkretne sprave, ali već i ovakav popis ratne opreme sugerira ozbiljne obrambene kapacitete za jedan manji grad. Kapaciteti koji su, doduše, u srazu s mletačkim snagama bili u konačnici nedovoljni.⁴⁹

Budući da je geostrateški položaj Šibenika mnogo povoljniji za obranu protiv morskih napada, mletačke pomorske sposobnosti nisu mogle doći previše do izražaja tijekom opsade Šibenika. S druge strane, Trogir ima povoljniji obrambeni položaj protiv kopnenih napada, no zato je bitno izloženiji izravnim napadima s mora. S obzirom na to kako je primirje istjecalo u travnju 1418. godine, a imajući zasigurno na umu i lošiji položaj, Trogirani su smatrali kako će oni biti prva meta mletačkoga napada nakon isteka primirja, zbog čega su poduzimali opisane mjere. Međutim, Mletačka Republika nije odmah uspjela angažirati vojsku na Trogir, budući da je još bila u opasnosti zbog ugarske kontrole Furlanije, kao i zbog potrebe za angažmanom u Albaniji protiv Balšića. Trogirski skladišni inventar govori i kako je grad dotad očito dobivao konkretnu potporu u ratnoj opremi od svojih saveznika.⁵⁰

Druga faza (1418. – 1420.)

Nastavak rata sveo se u drugoj polovici 1418. godine uglavnom na borbe u Furlaniji, gdje su ugarske snage vojevale bez konkretnoga uspjeha. Nije bilo ni sukoba između kneza

⁴⁸ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. LXXXV i str. 150., dok. LXXXVI i str. 151., dok. CLIX i str. 232-234., dok. CLX i str. 234. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 77.

⁴⁹ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 891-894. Sličan takav popis od 29. prosinca 1417. godine nalazi se u: DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 16. Potonji popis sadrži identične stavke (bombarde, balistre, salitru, sumpor i veretone), no u nešto drugačijim omjerima, izuzev *bombardi siue zeppis inter magnas et parvas* – XVI.

⁵⁰ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 894-896.

Ivaniša i Šibenika, budući da su uglavili mirovni sporazum, sankcioniran od strane Venecije u svibnju 1418. godine.⁵¹ S druge strane, kralj Sigismund delegirao je ovlasti i odgovornost na lokalne političke aktere u Trogiru, što je bitno utjecalo na razvoj prilika u Trogiru i posljedice mletačke opsade Trogira. Naime, uz postojeće brodove pod vodstvom Mikacija Vitturi, kralj naređuje izgradnju nove ratne galije i jedne barke, što su Mlečani saznali tijekom 1418. godine.⁵² Trakavica oko tridesetine i solne daće od studenoga 1417. godine, kada je trogirski knez Mihovil de Restis ukorio trogirskoga poklisara Bufala Dujmova zbog njegove „lijenosti“ u Konstanzu završena je u listopadu 1418. godine, kada Sigismund ostavlja Trogiru rečene prihode za izgradnju zidina i obrambene potrebe. Razlog ukora proizašao je iz toga što je Bufal uvjeravao općinu kako je pitanje tridesetine i solne komore uspješno riješeno u korist Trogira, dok nisu primili Sigismundovo pismo u kojem ih on obavještava da te prihode daje Ladislavu Iulich de Chrisal.⁵³ U međuvremenu je, u rujnu 1418. godine, Venecija naložila kapetanu Kulfa napadati Trogir i Split samo s mora, dok je u siječnju 1419. godine obustavila napade i samo se koncentrirala na suzbijanje trogirskih gusara. Mletačke galije morale su pritom zaustavljati sve brodove koji su išli prema Trogiru, Splitu i Omišu. Prema svim brodovima koji bi se oglušili na mletačke naredbe, trebalo je postupati kao i s neprijateljem. U listopadu 1418. godine spominju se splitski prognanici u Šibeniku kako pomažu Veneciji, zbog čega je kralj Sigismund slao pisma Trogiranima, tražeći pouzdane informacije o tome.⁵⁴

Ubrzo potom, u veljači 1419. godine trogirske vlasti zabranjuju gusarenje svima onima koji nemaju službenu dozvolu, što s jedne strane govori da je takvih entuzijasta bilo, a s druge može upućivati na veće razmjere gusarstva onkraj onoga pod službenom sankcijom kralja Sigismunda. Krajem travnja ili početkom svibnja 1419. godine Ivan Venturin (Zadar), Sigismundov dvorjanin, imenovan je kapetanom kraljevske galije i dozvoljene su mu gusarske akcije protiv Mlečana. Istu dozvolu dobiva i Jakov Klapac Drašković zvan Testa tijekom 1419. godine, koji je također imenovan kapetanom kraljevske galije. Kao i Mikacije od siječnja 1413. godine, i ovi kapetani imaju pravo na ratni plijen, a Testa je izuzet od plaćanja tridesetine u svim mjestima pod kraljevom kontrolom do kraja rata. Dakle, kralj je zbog svoje nemogućnosti za konkretnijim anti-mletačkim djelovanjem, imenovao svoje pouzdanike za pomorske

⁵¹ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CLXXXII i str. 261.

⁵² Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 894.

⁵³ Vidi: Isto, 889-891.

⁵⁴ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 897-899.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 894.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CLXXXVI i 264., dok. CXCIV i str. 276-277., dok. CXCV i str. 277-278.; CDH, tom X, vol. VI, dok. II i str. 86.

zapovjednike s vojnim ovlastima.⁵⁵ Ono što se na temelju kasnijih događaja može retrospektivno zaključiti jest da se Mikacije nametnuo kao glavni autoritet u Trogiru, u tolikoj mjeri da ga kroničari nazivaju „gospodarem Trogira“, odnosno „namjesnikom ugarskoga kralja“.⁵⁶ Prema tome, Sigismundovim delegiranjem vojnih i političkih ovlasti na pouzdane ljude na terenu došlo je do lokaliziranja političke moći, koja se koncentrirala unutar plemićke frakcije predvođene Mikacijem i trogirskim biskupom Šimunom de Dominis. Zapravo se tu radilo o klasičnom sustavu upravljanja u predmodernim okolnostima, kada vladar zbog svoje trenutne nemoći i neprisutnosti jednostavno mora delegirati vlast.⁵⁷

Za razliku od nekadašnjih frakcijskih sukoba u Trogiru, čini se da je Mikacije iza sebe imao ipak većinu pripadnika plemstva, a ne samo dio ili jednu frakciju. Doduše, razmjeri Mikacijeve moći dolaze do mnogo većega izražaja u razdoblju nakon opsade grada. Među najbliže Mikacijeve suradnike iz redova plemstva mogu se navesti Blaž Lukin Vitturi (prvi rod), Blaž Andrijin, Bufal Dujmov, Nikola Pavlov Quarco i Donat Kažotić.⁵⁸ Bez obzira na znatnu novostečenu moć, Mikacije nije bio nikakav *homo novus*, već vrlo istaknuti pripadnik trogirskoga plemstva iz roda Vitturi (ironično, izvorno mletačkoga podrijetla), koji je već otprije obnašao razne komunalne magistrature.⁵⁹ Izuzev toga, postoji jedna usamljena

⁵⁵ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 901-902., 908. Jakov Testa prethodno je, u prosincu 1418. godine, bio izabran za predstavnika nekih splitskih prognanika. Vidi: Isto, 955.

⁵⁶ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 914. Pavao Andreis na sljedeći način opisuje Mikacija: „Jedini je Mikacije Vitturi, čovjek strašan po odvadžnosti i po vlasti što ju je stekao u ovim nesretnim prilikama, neograničeni gospodar grada, izdržao neustrašivim srcem novost (dolazak mletačke flote kapetana Loredana – op. A. B.) i uznastojao da li strah ili naklonost, što je naginjalo da potčini oružju Republike odanost i vjernost ... ali Mikacije je bio odveć moćan skupa sa svojim podložnicima da zastupa protivno mišljenje i odveć uporan da ga brani časnim oružjem pravde ... On je bio ušao u broj trojice kapetana, izabranih na ratnu providbu, i nije dospjećem vremena dospjela njegova vlast, jer se uvijek održao na zapovjedništvu. Zato su njegove odredbe bile zakon, i protiviti im se predstavljalo je direktno opiranje odlukama vijeća, koje je on za jednu trećinu predstavljao.“ Vidi: P. ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, 152.

⁵⁷ O ograničenjima predmodernih političkih poredaka usp. Patricia CRONE, *Pre-Industrial Societies: Anatomy of the Pre-Modern World*, Oneworld Publications, Oxford, 2003., 33., 39-40., 45. i *passim*.

⁵⁸ Pavao Andreis piše: „Ugled Šimuna Dominisa, biskupa, Mikacija Vitturija, Donata Kažotića, Nikole Quarca, sinova Blaža Andreisa i Nikole Buffalisa, glavnih među plemićima, popraćeni bogatstvima Jakova Teste i Zuane Venture, najodličnijih među pučanima, bio je da drži u neslozi grad u njegovim najzdravijim odlukama. Nije bilo nikoga tko bi se usudio predložiti, a kamoli raspravljati da se preda grad, a da ga se prije ne izloži ratnim kušnjama. Sila odanih ondašnjoj vlasti sprečavala je slobodu savjeta i, nemajući odgovarajućih sila ni vlasti, bio bi ispao nepromišljen svaki prijedlog.“ Vidi: P. ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, 155.

⁵⁹ Usp. M. ANDREIS, *Trogirsko plemstvo*, 274., 277-278. Mikacije Vitturi spominje se u svojstvu rektora u listopadu 1403. (*Notae*, 258.), lipnju 1409. (*Notae*, 264.), listopadu 1418. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 59v), prosincu 1418. i lipnju 1419. (*Notae*, 266.), dočim od studenoga 1419. godine djeluje (zajedno s Bufalom Dujmovim i Andrijom Cige) kao imenovani ratni kapetan (*Notae*, 266. i DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 16v). Kao sudac, pak, spominje se u sljedećim razdobljima: 1. 9. – 1. 12. 1402. (DAZD, kut. 1, sv. 11, fol. 4v, 6-6v), 1. 6. – 1. 9. 1406. (MGT, sv. 1, fol. 1), 1. 12. 1406. – 1. 3. 1407. (MGT, sv. 1, fol. 17v), 1. 9. – 1. 12. 1413. (DAZD, kut. 1, sv. 12, fol. 11) te 1. 6. – 1. 9. 1418. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 55v). S druge strane, najutjecajniji plemići ovoga perioda započinjaju svoj *cursum honorum* (konkretno sudačke i rektorske službe) od 80-ih i 90-ih godina 14. stoljeća. Tako se Bufal Dujmov pod ovim datumima navodi kao sudac: 1. 12. 1388. – 1. 3. 1389. (*Notae*, 248.), 1. 9. – 1. 12. 1390. (CD, XVII, dok. 227 i str. 316.), 1. 12. 1402. – 1. 3. 1403. (*Notae*, 256.; DAZD, kut. 1, sv. 11, fol. 11v, 13-13v), 1. 9. – 1. 12. 1403. (*Notae*, 258.; DAZD, kut. 1, sv. 11, fol. 46), 1. 9. – 1. 12. 1413. (DAZD, kut. 1, sv. 12,

zabilješka koja može biti od iznimnoga značenja. Naime, Ivan Lucić u svojim bilješkama navodi kako je 5. srpnja 1396. godine *Michaleto Victuri fiat de gratia speciali secundum litteras domini Zagradiensis episcopis, lectas in generali consilio*. Uzme li se u obzir kako je tada dužnost zagrebačkoga biskupa obnašao Ivan Šipuški (1394. – 1397.), tajnik kraljeve kancelarije i Sigismundov pouzdanik, onda ovaj kratki navod sugerira da je kraljeva naklonost spram Mikacija mnogo starijega datuma. Ukoliko se pak ne radi o samome Mikaciju, imajući na umu vremensku distancu, svejedno ovaj navod svjedoči o ranim vezama između roda Vitturi i kraljevskoga dvora.⁶⁰

Venecija nastavlja ratna djelovanja odlukom o postavljanju ratnih bastita (drvene kule) kod Trogira za 50 vojnika s ciljem stvaranja pritiska u ožujku 1419. godine, no pokazat će se kako one nisu tada postavljene.⁶¹ Sredinom travnja 1419. godine zabilježeno je kako trogirski gusari plijene mletačke podanike i nadomak apulijske obale, zbog čega mletačke vlasti angažiraju dvije manje galije (galeote) radi suzbijanja gusarstva.⁶² Ubrzo potom, navodi se kako

fol. 11), 1. 12. 1414. – 1. 3. 1415. (DAZD, kut. 1, sv. 13, fol. 13-14; *Notae*, 264.), 1. 12. 1415. – 1. 3. 1416. (DAZD, kut. 1, sv. 14, fol. 14v, 11-11v). Službu rektora obavljao je u prosincu 1415. (*Notae*, 265.), studenome 1418. (*Notae*, 266.), srpnju 1419. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 32), listopadu 1419. (*Notae*, 266.), studenome 1419. (*Notae*, 266.; DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 16v) te lipnju 1420. godine (*Notae*, 267.). Donat de Casotis zasvjedočen je kao rektor u lipnju 1397. (*Notae*, 251.), siječnju i veljači 1398. (*Notae*, 252.), lipnju 1398. (*Notae*, 252.), svibnju 1419. (*Notae*, 266.), te travnju 1420. godine (*Notae*, 267.), dočim se kao sudac javlja u sljedećim intervalima: 1. 3. – 1. 6. 1393. (CD, XVII, dok. 355 i str. 258-260.), 1. 3. – 1. 6. 1403. (*Notae*, 256; kut. 1, DAZD, sv. 11, fol. 18v-19v), 1. 6. – 1. 9. 1406. (MGT, sv. 1, fol. 1), 1. 12. 1413. – 1. 3. 1414. (DAZD, kut. 1, sv. 12, fol. 19), 1. 3. 1415. – 1. 6. 1415. (DAZD, kut. 1, sv. 13, fol. 15v), 1. 3. 1416. – 1. 6. 1416. (DAZD, kut. 1, sv. 14, fol. 5-5v, 3v), 1. 6. – 1. 9. 1417. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 46v), 1. 3. – 1. 6. 1418. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 53), 1. 12. 1418. – 1. 3. 1419. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 61). Blaž Lukin Vitturi nešto se manje puta javlja kao rektor, odnosno u ožujku 1419. (*Notae*, 266.), ožujku 1420. (*Notae*, 267.) i lipnju 1420. godine (*Notae*, 267.), dok se u svojstvu suca spominje u ovim razdobljima: 1. 12. 1402. – 1. 3. 1403. (*Notae*, 256; DAZD, kut. 1, sv. 11, fol. 11v), 1. 12. 1414. – 1. 3. 1415. (kut. 1, sv. 13, fol. 13, 14; *Notae*, 264.), 1. 12. 1415. – 1. 3. 1416. (DAZD, kut. 1, sv. 14, fol. 14v, 11-11v). Za razliku od njega, sačuvano je više informacija o rektorskim mandatima Blaža Andrijinoga. Naime, službovao je u ožujku 1397. (*Notae*, 251.), listopadu 1397. (*Notae*, 251.), prosincu 1398. (*Notae*, 253.), svibnju 1403. (*Notae*, 256.), rujnu 1403. (*Notae*, 257.), rujnu 1404. (*Notae*, 259.), svibnju 1406. (*Notae*, 261.), srpnju 1409. (*Notae*, 264.), ožujku 1416. (*Notae*, 265.), te ožujku i svibnju 1420. godine (*Notae*, 267.), dok se kao sudac navodi u ovim periodima: 1. 9. – 1. 12. 1387. (CD, XVII, dok. 77. i str. 104-105.), 1. 12. 1413. – 1. 3. 1414. (DAZD, kut. 1, sv. 12, fol. 19), 1. 12. 1414. – 1. 3. 1415. (DAZD, kut. 1, sv. 13, fol. 13), 1. 12. 1415. – 1. 3. 1416. (DAZD, kut. 1, sv. 14v, 11), 1. 6. – 1. 9. 1417. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 46v) te 1. 12. 1417. – 1. 3. 1418. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 51). Osim navedenih, treba posvetiti pozornost i Andriji, sinu Cige Josipova, iz roda Cega. Iako nije pripadao Mikacijevoj političkoj struji, predstavljao je važnu i veoma utjecajnu ličnost krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Spominje se kao rektor u kolovožu 1397. (*Notae*, 251.), studenome 1408. (*Notae*, 264.), ožujku 1409. (*Notae*, 264.), prosincu 1415. (*Notae*, 265.), listopadu 1418. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 59v), studenome 1418. (*Notae*, 266; DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 16v) i veljači 1420. godine (*Notae*, 267.), dočim je sudačku dužnost obnašao u ovim periodima: 1. 9. – 1. 12. 1397. (CD, XVIII, dok. 178. i str. 276-278.), 1. 6. – 1. 9. 1402. (DAZD, kut. 1, sv. 11, fol. 2), 1. 9. – 1. 12. 1406. (MGT, sv. 1, fol. 1v), 1. 3. – 1. 6. 1413. (DAZD, kut. 1, sv. 12, fol. 1-1v), 1. 12. 1413. – 1. 3. 1414. (DAZD, kut. 2, sv. 12, fol. 19), 1. 6. – 1. 9. 1416. (DAZD, kut. 66, sv. 3, fol. 2), 1. 3. – 1. 7. 1417. (DAZD, kut. 1, sv. 15, fol. 8v), 1. 12. 1417. – 1. 3. 1418. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 51), 1. 12. 1418. – 1. 3. 1419. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 61), 1. 6. – 1. 9. 1419. (DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 2, 28v).

⁶⁰ Vidi: *Notae*, 250.

⁶¹ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CXC VII i str. 279.

⁶² Vidi: Isto, dok. CCIV i str. 282.

su dva sina Ivana Venturina naoružali dvije trogirске barke, a sam Ivan opremio je jednu svoju manju galiju u svibnju 1419. godine, te kako su svi zajedno nanosili štetu mletačkim podanicima. Iz toga je razloga zadarski knez zaplijenio Ivanovu imovinu u Zadru.⁶³ Istovremeno dolazi do izbijanja kobne kuge u Šibeniku, koja se već tada ili najkasnije u lipnju javlja i u Trogiru. Zbog kuge se Šibenik našao u teškoj poziciji, i zato je šibenski knez tražio pomoć, kao i novac za isplatu dijela kronično zakašnjelih plaća vojnicima. U Trogiru je zabilježen bijeg određenoga broja plemića zbog čega je Veliko vijeće spalo na oko 20 članova. Trogirске vlasti tomu su htjele doskočiti pozivom odbjeglih plemićima za obveznim dolaskom od 17. lipnja 1419. godine, a ukoliko ne mogu doći, neka pošalju nekoga umjesto sebe. U tom su kontekstu sljedeći plemići bili obvezni na slanje sluga: ser Šimun Nikole Sobota (2 sluga), ser Nikola Petra Mikacije Vitturi (2), ser Jakov Nikole Sobota (3), ser Jakomello gosp. Luke Vitturi (2), ser Nikola Mladenov (Domišić) (1), ser Petar Čipiko (3), ser Desa Dujmov (Domišić) (3), ser Petar Nikole Andrijina (Andreis) (2), ser Ciprijan Nikole (Ciprijan) (1), ser Pavao Josipa Zore Markova (Mišković) (2), ser Petar Jurja de Cegis (1), ser Jakov Mihovila Ludovikova Cega (1) i ser Filip Dujmov Buffalis (1). Odnosno pučani Stojan kamenorezac (1), Pavao Jakopčić (1), Rade Marina protomeštra (1), Antun Mate Dežotića (1) i Nikola Gojslava lukara.⁶⁴

Isto tako u lipnju 1419. godine nude se neki mladi Šibenčani sa željom da o svom trošku opreme jednu galiju i ratuju protiv mletačkih neprijatelja, što Venecija rado odobrava i obećava ih opskrbiti nužnom hranom. Uzimajući u obzir kugu u Šibeniku, kao i teško društveno i političko stanje cijele regije, ovo se može razumjeti kao bijeg od kuge i želju za društvenim samo-ostvarenjem pod novim mletačkim okvirima.⁶⁵ U srpnju 1419. godine ponavlja se nalog o postavljanju dviju bastita, no ni ovoga puta one nisu postavljene.⁶⁶ U isto vrijeme morala je Venecija odgoditi napad na Trogir i Split zbog novonastale situacije oko Skadra, kamo je morala žurno prebaciti vojsku. Takav razvoj situacije produžio je vijek trenutnoj vlasti i obrani Trogira do lipnja 1420. godine. U međuvremenu Venecija uglavljuje sporazum sa splitskim prognanicima u kolovožu 1419. godine. Prema sporazumu Venecija obećava prognanicima dati jednu galiju, koju oni moraju sami opremiti, kao i prihode od otoka Šolte dok traje rat. Prognanici su tražili od Venecije da ih nakon rata vrati u njihov prijašnji plemićki status sa

⁶³ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 901-902; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCVI i str. 284.

⁶⁴ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 905-907.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCVIII i str. 285.

⁶⁵ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCXII i str. 288.

⁶⁶ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCXIII i str. 288-289.

svojom imovinom te da sve presude protiv njih moraju postati ništetne. Međutim, Venecija na to neodređeno odgovara kako će ih prikladno nagraditi kada za to dođe vrijeme.⁶⁷

U studenome 1419. godine izabrani su tajnim glasovanjem Bufal Dujmov, Andrija Cige i Mikacije Vitturi za ratne kapetane Trogira. Lucić navodi kako je Tajno vijeće (ratni kapetani zajedno sa sucima) odredilo povlačenje cjelokupne stoke na teritorij kneza Ivaniša početkom studenoga 1419. godine, a u narednom prosincu Mikacije je bio obvezan opremiti manju galiju protiv Mlečana.⁶⁸ Uslijed Mikacije novih priprema, dolazi do zarobljavanja broda Mlečanina Ivana Montella od strane njegove galije i galeote u veljači 1420. godine. No soprakomit Kulfa Pavao Pasqaligo uspio ju je povratiti u mletačke ruke i vratiti u Zadar.⁶⁹ U isto vrijeme Venecija donosi definitivnu odluku o osvajanju Trogira. Uz postojeći interes osvajanja ostatka Dalmacije, Mlečani su htjeli što prije iskorijeniti trogirске gusare i sve njihove pomagače koji su remetili siguran promet Jadranom. Po treći put izriče se nalog o postavljanju dviju bastita kod Trogira, do čega je vjerojatno i došlo u narednom periodu. S druge strane, dok su mletačke snage tijekom opsade Šibenika brojale oko 300 vojnika, ili mnogo manje uslijed ratnih okolnosti, gladi ili namjerne demobilizacije, Venecija je odlučila podići 800 vojnika te uključiti desetak galija i barki opremljenih bombardama za osvajanje Trogira. Za tadašnje je prilike to bila znatna sila jer treba uzeti u obzir da se radi o plaćeničkoj vojsci, koja je nemjerljivo skuplja od one „feudalne“, koja se sama uzdržava. Tim više što u ovom razdoblju tek započinje trend stvaranja efikasnijih stajaćih vojski, u čemu je Venecija bila predvodnik, pogotovo u kontekstu kasnijih ratova s Milanom oko Lombardije. Broj mletačke sile govori i o tome koliki su otpor očekivali, odnosno koliko su žarko htjeli izbjeći šibenski scenarij te napokon riješiti pitanje Dalmacije, kao i sve nagomilane troškove.⁷⁰ Isto tako u veljači 1420. godine, trogirске vlasti zabranjuju ulazak u grad svima koji dolaze iz mjesta zaraženih kugom, i to naglašeno iz Splita. Po svemu sudeći, kuga od svibnja 1419. godine zadržala se i nastavila raditi probleme svakodnevnom funkcioniranju, kamoli ratnim djelatnostima. Ubrzo nakon toga, 6. ožujka, odlučeno je da se dogovori razmjena zarobljenika sa Šibenikom i sklopi primirje,

⁶⁷ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCXXI i str. 296-297., dok. CCXIII i str. 288-289. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 61-62.

⁶⁸ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 907-909.; P. ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, 151.; *Notae*, 266.; DAZD, kut. 2, sv. 41, fol. 16v. U kontekstu opremanja nove galije zgodno bi bilo navesti kako stanoviti *frater Staia loquatur cum Michaele Nicole Victuri de armando galea contra inimicos* u prosincu 1419. godine. Vidi: *Notae*, 267.

⁶⁹ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 9.

⁷⁰ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCXX, str. 302-303.; *Listine* VIII, 11-13. Za razliku od ostalih talijanskih gradova-država, Venecija je tijekom prve polovice 15. stoljeća ustrojila veoma sofisticirani, učinkoviti, ali i skupi vojni sustav. Usp. M. MALLETT i J. HALE, *The Military Organisation*, 21-33. i *passim*.

dočim je 20. ožujka određeno kako nitko ne smije ući u trogirsku luku nakon posljednjega, večernjega zvona.⁷¹

Nekoliko dana ranije, 16. ožujka 1420. godine, izabran je nekadašnji ratni šibenski providur, a u međuvremenu i pobjednik nad osmanskim flotom kod Galipolja 1416. godine, Petar Loredano za kapetana Kulfa. Dobio je pritom iscrpne upute od mletačke vlade što se tiče osvajanja Trogira. Naime, Loredano je dobio nalog okupiti brodovlje kod Šibenika, koji mu je trebao poslužiti kao sjedište, pri čemu je šibenski knez bio zadužen za prehranu vojske. Navodi se potom kako su Zadar, Krk, Osor, Rab, Pag i druga mjesta u Dalmaciji bili obvezni poslati svoje brodice u Šibenik radi ratnih potreba, a Loredano je prvo trebao zauzeti otoke Brač, Hvar, Korčulu i Vis, što mu je i uspjelo već u travnju 1420. godine, te se na otocima opskrbiti potrebnim živežom. U međuvremenu, u ožujku 1420., Kotor se dragovoljno predao mletačkoj vlasti. Nakon otoka trebao je Loredano krenuti na Trogir. Međutim, prije opsjedanja bio je dužan pohvatati trogirске gusare koji rade probleme mletačkim podanicima, kao i napokon postaviti dvije bastite s ciljem opsjedanja Trogira. Nakon što zauzme Trogir, treba krenuti što prije na Split, a nakon toga u nekom trenutku nastaviti za Albaniju. Nažalost, nema nikakvih konkretnih informacija o mletačkim napadima sve do 22. lipnja 1420. godine, kada dolazi do predaje grada. Ukoliko se Trogirani sami predaju treba im obećati iste uvjete kao i Šibenčanima, glasile su zatim daljnje upute. Loredano može slobodno koristiti mletačke konjanike sa zadarskoga područja, a za lakše stjecanje Trogira i Splita povest će neke neimenovane klerike sa sobom, koji će doprinijeti mletačkim interesima. Ove upute, između ostaloga, jasno odražavaju preciznost i temeljitost mletačkih vlasti.⁷²

Trogirske vlasti 17. svibnja 1420. godine zabranjuju razgovore o mletačkoj vojsci, pod kaznom gubitka jednoga uha, a 10. lipnja 1420. godine tjeraju fra Luku (Šibenik) iz grada jer se sumnjalo da vodi pregovore o predaji sa stanovništvom i nalažu da se ne smije vratiti u Trogir dok traje rat pod prijetnjom vađenja očiju.⁷³ Uz to, ratni kapetani Blaž Andrijin i Donat Kažotić prodali su u svibnju 1420. godine Mikaciju trogirске solane pod nejasnim okolnostima za 3280 libara, a 16. lipnja iste godine tražili za njih dodatnih 50 dukata. Lako je moguće da je ova

⁷¹ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 907-909.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCVIII i str. 285.

⁷² Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 908.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. CCXX i str. 302-303.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 8., 11-13.

⁷³ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 910-911. Stroge mjere trogirске vlasti Pavao Andreis ovako komentira: „Takvim je umijećima (zabrane, prijetnje – op. A. B.) Mikacije bđio nad čuvanjem grada, očekujući iz dana u dan moljene pomoći od bana i od kralja. Poslije dugih, besplodnih iščekivanja vidio je svoje nade prevarene, ali se nije poništala njegova tvrdoglavost, jer je htio u vlastitu nevolju uvući javne propasti. Potkrijepio je svakoga na obranu, razglašujući da se očekuju snažne pomoći.“ Vidi: P. ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, 153.

transakcija predstavljala formalni paravan za nešto sasvim drugo, no nemoguće je reći. Utemeljenje za takav stav može se pronaći u još jednom događaju od 16. lipnja 1420. godine. Naime trogirski kapetani Blaž Andrijin, Bufal Dujmov i Mikacije Vitturi tada su odlučili poslati trogirskoga plemića Andriju Nikolina kao poklisara u Dubrovnik da uzajmi 2000 dukata, odnosno unajmi 20 balista na vitlo, jednu bombardu koja može izbaciti kuglu do 100 libara težine, 5000 libara baruta i podjednako toliko sumpora. Predstavnici vlasti za sve navedeno jamče cjelokupnom (!) pokretnom i nepokretnom imovinom grada, što govori o panici i očaju u njihovim redovima.⁷⁴

Jako je teško odrediti kada je opsada Trogira stvarno započela, odnosno koliko je dugo trajala i kakvim intenzitetom. No zna se da je kapetan Loredano na zahtjev trogirске populacije dopustio prekid vatre na jedan dan (21. lipnja). Tom se prilikom trogirsko stanovništvo jednoglasno odlučilo na predaju zbog nepodnošljivosti opsade (Mlečani su na grad pucali s bombardama), što je za posljedicu imalo bijeg Mikacija, biskupa Šimuna i njihovih pristaša s noći 21. na 22. lipnja prema „Ugarskoj“, odnosno vjerojatno na teritorij kneza Ivaniša. Na tragu kasnijih zapisa jasno je da nisu svi pristaše pobjegli, već samo upravitelji Trogira sa svojim najbližim pomoćnicima.⁷⁵ Kapetan Loredano istoga dana izdaje proglas po kojemu određuje sljedeće: 1. svi oni koji posjeduju nešto od Mikacijevih dobara, ili znaju za njih, moraju to njemu prijaviti, 2. nitko ne smije primati prognanike koji su pobjegli iz grada, a ukoliko se pojave moraju ih prijaviti i 3. nitko ne smije nositi oružje niti se kretati gradom poslije trećega zvona. Dakle, nova vlast privremeno je uspostavila stroži režim vladanja s obzirom na trogirске prognanike i njihove subverzivne kapacitete. U tom kontekstu Loredano sljedećega dana, 23. lipnja, naređuje Ivanu Brajkoviću (Poljica), nekoć Mikacijevom slugi, kako mora odmah napustiti Trogir pod prijetnjom vješala. Vuk Novaković, poklisar kneza Ivaniša, pojavljuje se 25. lipnja u Trogiru pred Loredanom, tražeći od njega u kneževu ime da nakratko dozvoli Franji, kneževu kancelaru (tj. notaru), boravak izvan Trogira. Loredano mu odobrava šest dana otpusta.⁷⁶ Kasnije se ispostavilo da je knez Ivaniš pristupio kapetanu Loredanu s namjerom za uspostavom primirja, no prije takvoga poteza morao je pribaviti pouzdane informacije o stanju na terenu, koje je mogao dobiti od svoga kancelara Franje. U tom je kontekstu Franjo u ime kneza Ivaniša zatražio primirje od kapetana Loredana, nakon što se vratio u Trogir. Primirje je dogovoreno 13. srpnja 1420. godine i trebalo je trajati do dana sv. Jurja sljedeće godine,

⁷⁴ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 911-914.

⁷⁵ Vidi: Isto, 911-914. Mletačka je vojska na dan ulaska u grad zatekla Mikacijevu galiju i galeotu u trogirskoj luci. Vidi: Isto, 904.

⁷⁶ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 914-915., 920-921.

odnosno 23. travnja 1421. godine. Loredano i knez Ivaniš obvezali su se na prestanak ratnih djelatnosti, a jednoj i drugoj strani priznaju se svi posjedi i stečevine, koje trenutno drže. To je značilo da Ivaniš ne smije napadati dalmatinska mjesta pod mletačkom kontrolom (Nin, Vrana, Novigrad, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Brač, Hvar, Korčula, Vis i Šolta), a Loredano gospodarstvo kneza Ivaniša (Ključ, Lavičac, Zvonigrad, Travnik na Cetini, Sinj, Čačvina, Klis, Omiš i Viseć zajedno sa svim selima, mlinovima i solanama). Također, knez Ivaniš nije smio primati mletačke pobunjenike i prognanike na svoj teritorij, od čega je bila izuzeta jedino Mikacijeva žena sa svoje dvije sluškinje („zato što je žena“), za koju su znali zbog kancelara Franje.⁷⁷ Na isto se obvezala i Venecija sa svoje strane. Osim toga, knez Ivaniš bio je obavezan vratiti svim Splitsanima, Trogiranima i Šibenčanima ono što im je oduzeo, kako je to u kneževu ime već obećao kancelar Franjo. Naravno, svi takvi morali su prvo dokazati svoja imovinska prava. Na koncu je odlučeno kako knez Ivaniš ne smije pripuštati bilo čiju vojsku s namjerom ugrožavanja mletačkih interesa, iz čega su izuzeti slučajevi kada se ni sam Ivaniš ne može suprotstaviti, što vrijedi naglašeno za osmansku vojsku. Naknadno je, 16. srpnja, dodana stavka po kojoj se kretanje banske, odnosno kraljevske vojske kroz Ivanišev teritorij ne smatraju kršenjem odredaba sporazuma, no o takvim kretanjima obavezan je knez odmah obavijestiti mletačke knezove u dalmatinskim gradovima. Istaknuto je kako se sva zadana obećanja „trebaju poštivati dok traje ovaj sadašnji rat“, što dovoljno govori da sukobljene strane nisu mletačko osvajanje Trogira smatrali krajem rata, kako se to može zaključiti na tragu historiografske periodizacije rata od 1409. do 1420. godine. Političke i vojne tenzije trajale su još zadugo, a tek je u studenome 1428. godine potpisano službeno primirje s kraljem Sigismundom, koje je doduše bilo predviđeno samo do travnja 1429. godine, dočim je do konkretnijega stabiliziranja mletačko-ugarskih odnosa došlo uslijed petogodišnjega primirja iz 1433., koje je 1437. godine produženo na još pet godina. Primirje između kneza Ivaniša i kapetana Loredana ažurirano je 16. lipnja 1421. godine na neizvjesni period.⁷⁸

⁷⁷ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 928-933.

⁷⁸ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 928-933.; Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 60-65.; V. KLAJČ, *Povijest Hrvata knjiga treća*, 114-116.; T. RAUKAR (et alii), *Zadar pod mletačkom upravom*, 33.; F. ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 219. Na tragu vijesti koje donose splitski poklisari u Veneciji 30. prosinca 1420. godine, jasno je kako se knez Ivaniš nije uopće pridržavao primirja budući da se Splitsani žalje na njegove žestoke napade na splitski kotar. Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 60-64.

Trogir pod Mletačkom Republikom

Uspostava mletačke vlasti i položaj Trogira unutar mletačkoga *Stato da mar*

Uspostava regularne mletačke vlasti 1420. godine provedena je vrlo brzo, a za prvoga trogirskoga kneza postavljen je zadarski plemić i mletački pouzdanik Šimun Detriko.⁷⁹ U tom kontekstu kapetan Loredano, 29. lipnja 1420. godine, izdaje upute novome trogirskom knezu u kojima mu napominje sljedeće stvari. Naime, knez kao predstavnik Mletačke Republike od sada ima presudnu riječ u donošenju presuda. U kaznenim procesima knez sudi sam, a u građanskim sporovima zajedno s gradskim sucima. U slučaju da dođe do nesuglasja s gradskim sucima, slobodan je donijeti presudu po svojoj volji. Potom mu Loredano nalaže postaviti ozbiljnu stražu, koja će danju i noću čuvati grad, kao i rano zatvarati gradska vrata. U tom smislu Detriko mora osobno nadzirati ponašanje mletačkih vojnika i spriječiti ih u nanošenju bilo kakve štete trogirskom stanovništvu. Osim toga, Detriko treba organizirati seosko stanovništvo trogirskoga distrikta u posebne straže prema teritoriju kneza Ivaniša, od kojega stalno prijete opasnost. Slobodan je pritom činiti odmazdu prema knezu Ivanišu i njegovim ljudima.⁸⁰

Osim toga, novi trogirski knez Šimun Detriko dobiva i konkretne smjernice za poboljšanje infrastrukturnih i obrambenih kapaciteta Trogirske komune. Tako je dužan prvo pregledati i popisati sve bombe koje se nalaze u rukama stanovitoga Marinza Tomofata, koji

⁷⁹ Zadarski plemić Šimun Detriko posjedovao je već određeno iskustvo s obzirom na to da je od ožujka do svibnja 1403. godine, za vladanja kralja Ladislava Napuljskoga, obnašao dužnost trogirskoga kneza. Vidi: *Notae*, 256. Prije toga zabilježen je među mnogim svjedocima opisanoga trogirskoga mirovnoga sporazuma od siječnja 1395. godine. Vidi I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 783-788. Kasnije, 29. srpnja 1409. godine, naveden je među zadarskim plemićima koji su zaprisegnuli vjernost Veneciji (Šimun Detriko, Gvido de Matafaris, Pavao de Georgiis, Jakov de Raduchis, Mihajlo de Soppe, Toma de Petrucio, Šimun de Fanfogna, Šimun de Zadulinis, Krešo Živaljević te Šimun Kože de Begna). Osim toga, Šimun Detriko spadao je među skupinu zadarskih plemića koji su pregovarali s Venecijom o dobrovoljnoj predaji grada mletačkim vlastima. Uz njega su u tome sudjelovali Jakov de Raduchis, Gabrijel de Nodrogna, te braća Ludovik i Gvido de Matafaris. Vidi: M. ANČIĆ, „Od tradicije sedam pobuna ...“, 48-52.

Usp. ŠIŠIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, 208-212. Tijekom mletačko-ugarskoga rata u dva je navrata završio nagrađen od strane Venecije zbog svojih zasluga. Prvi puta u travnju 1411. godine zajedno s Gabrijelom de Nodrogna i drugima nagrađen je s 500 dukata, koje su trebali međusobno podijeliti, zbog angažmana oko mletačke kupnje Ostrovice od vojvode Sandalja. Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VII, dok. LXXXIV i str. 149-150. Zatim u ožujku 1414. godine zbog svih svojih dotadašnjih zasluga dobiva subvenciju od 100 dukata godišnje do kraja života. Istovremeno su njegove dvije *lanceas* (naziv za vojnu jedinicu sačinjenu načelno od viteza s oklopom i dvojice ili više pomagača. Vidi: M. MALLETT i J. HALE, *The Military Organisation*, 65-69.) trebale susljedno prijeći na njegovoga sina. Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VI, dok. CXXXVII i str. 147-149.; CDH, tom X, vol V., dok. LXXX i str. 185. Ubrzo prije nego što je imenovan za kneza, zabilježen je na Loredanovoj galiji u trogirskoj luci, 25. lipnja 1420. godine., što sugerira da je od početka Loredanova pohoda bio u njegovoj pratnji, i to vjerojatno u svojstvu „savjetnika“. Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 921-922. Dugoročno gledano, obitelj Detriko spadala je ionako među oslonce mletačke vlasti u Zadru, zajedno s rodovima Matafaris, Krnarutić i Begna. Usp. I. PEDERIN, *Mletačka uprava*, 21.

⁸⁰ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 922-923.

tvrdi da ih ima preko 13 ili 14 zajedno sa salitrom i barutom.⁸¹ Mletačkim vojnicima na straži, pak, treba izgraditi jedan prostor u kojem će boraviti zajedno s komestabilima. Nakon toga treba popraviti sve mlinove i solane, odnosno napraviti ih uporabljivima. Loredano mu daje posebne upute vezano za Mikacijeve posjede. Svatko tko nešto zna o Mikacijevim posjedima treba to i prijaviti, dočim svi nekadašnji Mikacijevi dužnici moraju takav dug sada isplatiti općini. Mikacijeva galija i galeota određene su za prebacivanje u Zadar po posebnom nalogu mletačke vlade. U svrhu izgradnje trogirске utvrde Detriku će se poslati 100 motika, lopata i teretnih nosila, a drvo koje je već dopremljeno u trogirski arsenal djelomično će se iskoristiti upravo za izgradnju utvrde. Knezu je u konačnici napomenuto da nastoji koliko je god moguće povratiti sva prethodno otuđena ili nestala općinska dobra. Međutim, rečeno mu je da pričekava s ubiranjem općinskih dugova i tražbina, budući da Venecija mora prvo ispitati što treba i od koga uopće potraživati. U međuvremenu je knez Detriko izradio popis dužnika (u rujnu 1420. godine), na temelju kojega se moraju naplatiti dugovi nastali nakon 1400. godine, s naglaskom na bivše gradske službenike koji su se koristili općinskim novcem. Nadalje je Detriko, prema uputama, morao uredno zvesti sve troškove i prihode, koji su se onda na kraju morali provjeravati.⁸² Što se tiče samoga kneza, predviđena mu je plaća od 40 dukata mjesečno, od čega će morati sam uzdržavati četiri pješaka i jednoga konjanika. Vremenski rok službe nije konkretno naznačen, već ostaje knezom dok mletačke vlasti ne odluče drugačije. Sljedećega dana, 30. lipnja 1420. godine, Detriko sukladno Loredanovim uputama izdaje poseban proglas samo za Mikacija, u kojemu svima onima koji posjeduju nešto od Mikacijevih dobara naređuje da ih predaju općinskoj vlasti u roku od jednoga dana pod prijetnjom kazne zatvora do tri mjeseca ili plaćanja odgovarajuće novčane svote. Svatko može prijaviti takvu osobu i za to će dobiti trećinu vrijednosti konkretnih dobara, dok se identitet denuncijanta mora potom držati u tajnosti.⁸³ Nakon što je izvršena konfiskacija Mikacijeve imovine, mletačke vlasti procijenile su ju na 3567 dukata negdje krajem 1420. godine. Radilo se pritom o poljoprivrednim zemljištima (413 vretena), stambenim objektima, mlinovima i vrtovima.⁸⁴

⁸¹ Usporediti s nekadašnjih 16 bombardi od studenoga i prosinca 1417. godine. Vidi opet: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 891-894.; DAZD, kut. 2, sv. 41, fol 16.

⁸² Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva*, 922-924. Primjer takvoga registra nalazi se u računskim spisima iz, doduše, nešto kasnijega perioda (1441. – 1445.). Općina je, između ostaloga, ostvarivala prihod od tridesetine i daće na trgovinu (*trigesime et chomerchii*), odnosno daće na bojitelje (*tinctorie*), daće na ribu (*piscarie*), daće na meso (*becharie*), daće na ulje (*thochiorum*), daće na mlinove (*mollindinorum*) te posebnih daća za prostor Drvenika (*Zirona*), Bristivice (*Bristiça*) i predjela Žudike (*Zudecha*). Vidi: MGT, sv. 2, list. 65-96. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 221-241.

⁸³ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 923-924.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 53-54.

⁸⁴ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 34-35. Veličina jednoga trogirskog vretena iznosila je 773,66 m². Vidi u: Vjeko OMAŠIĆ, *Povijest Kaštela*, Split, Logos, 1986., 405.

Kapetan Loredano 7. srpnja 1420. godine službeno određuje protjerivanje svih Mikacijevih pristaša i sluga iz Trogira, Splita i Šibenika. Ukoliko se ipak pojave u nekom od ta tri grada, kaznit će se gubitkom nosa i zatvorom u trajanju od tri mjeseca. Nakon isteka zatvorske kazne opet će završiti prognani. No ako se i nakon toga ponovno vrate, vlast će ih objesiti kao gusare „zato da njihova kazna posluži kao primjer drugima“. Pritom se navodi popis Mikacijevih pristaša, a to su Juraj Vlah, Pribil Dragoslavić, Budivoj Pomenić, Ivić Sveserić, Radoslav iz Šibenika, Jurković iz Splita, Marko Guzde iz Trogira, Vukašin iz Rame, Vuk Valenta iz Požege, Vukac, Vukašija, Radoslav Talijan, Miho iz Dubrovnika, Juraj Mezivca i Rade Dupilić. Ovaj popis već na prvi pogled odaje dojam prave gusarske skupine, budući da su svi navedeni očito neplemičkoga statusa i podrijetla, a njihova geografska i etnička šarolikost može sugerirati na postojanje određenih neformalnih kanala preko kojih su dotična imena vjerojatno dospjela u Trogir, kao i na njihovu rasprostranjenost. Takvi kontakti zasigurno su se kretali unutar mreže kraljevih pouzdanika, uključujući i barem načelnu involviranost samoga Sigismunda. Teško da je pritom itko drugi osim kneza Ivaniša mogao biti (u najmanju ruku) posrednik u takvim kontaktima s Mikacijem Vitturi i njegovim suradnicima u Trogiru.⁸⁵

Kapetan Loredano primio je 8. srpnja 1420. godine čestitku od mletačke vlade za njegove zasluge prilikom stjecanja Trogira, Splita i otoka, od koje je i dobio nalog ostaviti 100 vojnika u Splitu, a 300 u Trogiru radi sigurnosti. Ostatak vojske trebao je preusmjeriti na zetskoga kneza Balšu, sukladno izvornome planu od ožujka 1420. godine.⁸⁶ Trajniju konsolidaciju mletačke vlasti u narednim godinama ometat će prognanici i kraljevi pristaše među dalmatinskim plemstvom, ne toliko zbog svojih vlastitih mogućnosti, koliko zbog izravne potpore kneza Ivaniša i kralja Sigismunda. Naravno, kraljevu frakciju nastavlja predvoditi Mikacije Vitturi, i to ovoga puta na širem prostoru Dalmacije, a ne samo u Trogiru. Međutim, Mikacije se efektivno spominje do 1424. godine, kada mu se gubi konkretniji trag izuzev vijesti da je između 1426. i 1428. dobio *salvus conductus* od mletačkih vlasti za sam Trogir. Što je stajalo iza svega toga, odnosno pod kojim je okolnostima Mikacije mogao dobiti takvo što ostaje nažalost nepoznato, premda bi takva informacija vjerojatno dala odgovore i na mnoga druga pitanja. Pretpostavlja se da je nedugo kasnije umro ili se preselio u Slavoniju, gdje mu je kralj navodno darovao neke posjede. To nije zaustavilo gusarske aktivnosti, koje su nastavili predvoditi bivši Mikacijevi pomoćnici i suradnici, odnosno stanoviti Dekan i njegov zamjenik

⁸⁵ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 925-926.

⁸⁶ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 23-24. Triput veći broj vojske u Trogiru govori koliko je malo povjerenja nova vlast imala prema trogirskom stanovništvu, odnosno koliko je ozbiljno shvaćala prijetnju koju su predstavljali trogirski prognanici zajedno s kraljevskim snagama.

Marko Sgrode, koji se spominju od 1422. godine. Oni prebacuju svoje gusarsko djelovanje od 1425. godine na Kvarner (otoke Rab, Cres, Osor, Krk), gdje se spominju sve do početka 30-ih godina 15. stoljeća. Za Marka Sgrodu priča je, doduše, završila negdje između 1426. i 1428. godine, kada pada u zarobljeništvo senjskoga kneza Nikole Frankopana.⁸⁷ Mletačke su vlasti prethodno izdale potjernice za Dekanom i Markom Sgrodom, kao što su to napravile i za Mikacija, nudeći obilne novčane nagrade onome tko dovede ove gusare (žive ili mrtve) pred mletačke vlasti u Dalmaciji.⁸⁸

S druge strane, jasno je kako je produženje primirja između kapetana Loredana i kneza Ivaniša od 16. lipnja 1421. godine bilo ograničenoga karaktera s obzirom na to da trogirski knez Šimun Detriko već 20. lipnja 1421. godine uvodi strože sigurnosne mjere. U tom kontekstu zabranjeni su izlasci iz grada bez dopuštenja, kao i nošenje oružja te kretanje po gradu nakon trećega zvona, dok se pisma ne smiju ni slati niti primati bez dopuštenja kneza Detrika. Naravno, knez naglašava kako su svi dužni prijaviti Mikacija i njegove ljude ukoliko se pojave u Trogiru. Radi se o klasičnim mjerama borbe protiv prognanika i suzbijanja njihovoga utjecaja na stanovništvo u matičnom gradu.⁸⁹ Budući da su mjere bile tako drastične, očito je i opasnost bila sasvim izgledna, što dodatno potvrđuju i pučke bojazni iznesene u Veneciji 2. kolovoza 1421. godine. Pritom su pučani iznijeli mnoge krucijalne informacije, koje bitno osvjetljavaju širu pozadinu Mikacijeva djelovanja.⁹⁰

Naime, povodom odlaska Šimuna Detrika s mjesta trogirske kneza (18. srpnja 1421. godine), i izbora novoga kneza Luke Trona, u Veneciju dolaze pučki poklisari Ivan Desin, Antun Andrije Teodozijeve i Lovro Stipušev.⁹¹ U suštini iznesenih 11 pučkih prijedloga nalazi se strah od Mikacija i njegovih prognanih pristaša, koji svi još uživaju znatnu potporu među dijelovima trogirske plemstva, kao i patronat kralja Sigismunda. U tom kontekstu pučani mole mletačku vlast da ubrza izgradnju nove utvrde u Trogiru s obzirom na Mikacijevu

⁸⁷ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine VIII*, 121-141. Moglo bi se Marka Sgrodu identificirati kao Marka Guzdu iz Trogira, navedenoga na popisu prognanih Mikacijevih pristaša iz 1420. godine, no za to nema izravne potvrde.

⁸⁸ Tako su nudile konkretno za Mikacija 3. listopada 1422. godine 4000 libara (živ ili mrtav), a za Dekana 2000 (živ) ili 1500 libara (mrtav) 26. rujna 1422. godine. Za svakoga od Dekanovih suradnika mletačke vlasti nudile su istovremeno 500 (živ) ili 200 libara (mrtav). Mikacijeva uhvatnina povećala se 6. rujna 1424. godine na 1000 dukata, što je bilo najviše što su mletačke vlasti bile spremne izdvojiti, premda je neka osoba tražila 2000 dukata za Mikacijevu glavu. Vidi sve u: Š. LJUBIĆ, *Listine VIII*, 279.; Š. LJUBIĆ, *Listine VIII*, 191-192., 144-145.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 959-960.

⁸⁹ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 932-933. O pitanju političkih prognanika opširnije piše Christine SHAW, *Politics of Exile in Renaissance Italy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000., a konkretno za metode nadzora prognanika i njihova utjecaja na sam grad vidi str. 143-163.

⁹⁰ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine VIII*, 105-109.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956.

⁹¹ Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 965. (izbor Luke Trona). Već sama činjenica kako pučani (!) šalju poklisare u Veneciju zahtijeva posebno razmatranje, koje slijedi kasnije u tekstu.

prijetnju, i to tim više što Mikacije sa svojim sljedbenicima širi razne glasine i dezinformacije, po kojima se kralj Sigismund potajno dogovorio s Venecijom oko vraćanja Dalmacije ugarskoj kruni te kako iz toga razloga Venecija nema namjeru graditi utvrdu ni u Trogiru, ni u Splitu.⁹² Venecija je naravno opovrgavala takve pučke skepse, koje je dodatno zastrašila odluka mletačkih vlasti o polovičnoj redukciji vojne sile u Trogiru s postojećih 300 na 150 mletačkih vojnika. Pučani su upozoravali Veneciju kako bi to moglo biti pogibeljno za njih, s obzirom na zastoj u gradnji utvrde i Mikacijevu naziruću prijetnju. Sukladno tomu, Venecija je revidirala prvotnu odluku i odlučila ostaviti 200 vojnika u Trogiru. Pučani zatim iznose kako je sam kralj Sigismund krajem 1420. ili početkom 1421. godine namjeravao dati Mikaciju jednu utvrdu u Hrvatskoj, odnosno *Varhirchu* (Vrlika), udaljenu jedan dan hoda od Trogira. Međutim, na nagovor svojih pristaša Mikacije je ipak odbio kraljevu ponudu smatrajući kako bi to moglo samo izazvati dodatne mletačke mjere sigurnosti u Trogiru, kao i u Šibeniku i Splitu, koje bi donijele više štete nego koristi njihovim anti-mletačkim planovima. Umjesto toga, kralj mu je prepustio 300 seljaka, koji se nalaze u Slavoniji četiri dana hoda od Trogira, kao i novac za njihovo uzdržavanje. Nitko pouzdano ne zna što Mikacije namjerava s njima, premda se priča kako s tom vojskom ide po ženu, koja je udaljena pola dana hoda u Hrvatskoj. Pučani tomu uopće ne vjeruju, budući da mu se žena nalazi na prostoru pod kontrolom kneza Ivaniša, te mu nije potrebno više od deset ljudi. Stoga smatraju kako je ta sila tu iz sasvim drugih razloga, i to najvjerojatnije kako bi ugrozila mletačku vlast u Trogiru ili Splitu, zbog čega Venecija treba biti oprezna.⁹³

Neimenovani sin trogirskoga plemića Nikole Doktrina, u vrijeme mletačkoga osvajanja Trogira nalazio se u Ugarskoj, gdje je zajedno s nekim ostalim trogirskim plemićima završio u tamnici čim je stigla vijest o padu grada. Vratio se 31. svibnja 1421. godine iz Ugarske i u Senju

⁹² Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956. Budući da sačuvani izvori ne daju naslutiti postojanje takvih pregovora, ispada da se radilo o očitoj manipulaciji. O vrlo važnom pitanju protoka (dez)informacija u srednjovjekovnim, odnosno predmodernim okolnostima usp. Fernand BRAUDEL, *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.*, Antibarbarus, Zagreb, 1997., 396-398., 406. i P. CRONE, *Pre-Industrial Societies*, 14., 39-40. S druge strane, izgradnja trogirskoga utvrde inicirana je, naravno, od mletačkih vlasti i intenzivne pripreme obavljene su u drugoj polovici 1420. godine. Zašto je izgradnja u međuvremenu odjednom stala, što je izazvalo sumnje trogirskih pučana i otvorilo prostor za dezinformacije, teško je reći. S obzirom na to kako je Venecija uvijek budno pazila na svoje financijske troškove, vjerojatno je to i ovdje slučaj. Sama utvrda gradila se kasnije sve do kraja 30-ih godina 15. stoljeća, kada je prijetnja trogirskih gusara i prognanih plemića bila stvar prošlosti. Valja napomenuti kako je 27. srpnja 1421. godine mletačka vlast u uputama danima svojim providurima, Andriji Fuscilo i Marku Mianiju, istaknula kako treba u Trogiru kneza obavijestiti da za izgradnju utvrde treba koristiti konfiscirana dobra Mikacija i biskupa Šimuna. Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 99-103.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva*, 942.; I. BENYOVSKY LATIN, *Srednjovjekovni Trogir*, 40.

⁹³ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 105-109.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956. Zabilježeno je kako je Mikacije nešto prije, u ožujku 1421. godine, imao plan pljačkati po zadarskome distriktu, no od toga je odustao nakon što su mu Vlasi s toga područja dali jasno do znanja da će ga napasti u tom slučaju. Može se stoga pretpostaviti kako je već u tom trenutku raspolagao sa spomenutih 300 seljaka. Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 950-951.

je unajmio jednu barku s mornarima s ciljem povratka u Trogir. Govorio je mornarima „*ako Bog da, oslobodit ćemo se ovoga sužanjstva jer iz Ugarske dolazi velika sila, a u Trogiru imamo mnogo prijatelja, s kojima ćemo ući u Trogir preko solana u novom gradu, gdje je zid najniži*“, odnosno kako „*bolje je za nas da se izložimo smrtnoj opasnosti, nego li da živimo u sužanjstvu*“.⁹⁴ Mornari su sve prepričali trogirskome knezu Šimunu Detriku, koji je o tome žurno obavijestio Veneciju.⁹⁵ Osim toga, pučani dalje iznose kako je u međuvremenu u Trogir dospio pismonoša Nikole Doktrine, koji se nalazi u Kninu. Budući da je gradska straža sastavljena od stranih mletačkih najamnika koji ne poznaju Trogirane, ona nije bila u stanju voditi točnu evidenciju o tome tko ulazi, a tko izlazi iz grada, zbog čega nisu uopće ni primijetili pismonošu. Međutim, knez je ubrzo dobio dojavu (vjerojatno od samih pučana) i po njoj odmah i reagirao naredivši hitru potragu za pismonošom, koji je susljedno i pronađen. Podvrgnut ispitivanju rekao je kako dolazi iz Knina po nalogu Nikole Doktrine, koji je poslao pismo svojoj ženi u Trogiru. Sama žena Nikole Doktrine predala je pismo Jakovu de Sobota, rođaku rečenoga Nikole, Blaža Vitturi i samoga Mikacija. Susljedno je knez pozvao Jakova, koji je bio primoran predati pismo koje je sadržavalo kompromitirajući sadržaj, o čemu je trebalo informirati Veneciju, kao i poboljšati obranu grada. Iako nažalost nemamo uvid u sadržaj toga pisma, a s obzirom na to kako su pučki poklisari doveli u svezu samo pismo i sigurnost grada, očito da je ono imalo zavjerenički karakter i vjerojatno je otkrivalo barem dio Mikacijevih planiranih akcija protiv mletačke vlasti. Venecija zahvaljuje pučanima na njihovoj vjernosti, ali naglašava kako je iznesene informacije o Mikacijevom djelovanju, vezama sa Sigismundom, sinu Nikole Doktrine i sumnjivom pismu iz Knina već prethodno saznala od kneza Detrika.⁹⁶ Pojava pismonoše iz Knina bitno osvjetljava zavjereničke okolnosti iz 1421. godine, koje su rezultirale internacijom sedmorice trogirskih plemića 27. srpnja 1421. godine u Veneciju. Radilo se o Jakovu i Šimunu, sinovima Nikole Sobota, Blažu Luke Vitturi, njegovome nećaku Petru Nikole Andrijinoga te Nikoli Pavlovome Quarco, Stjepanu Petrovome Cega i Dragolinu Nikolinome

⁹⁴ ... *si deo placebit, liberabimur ab hac servitudine, quia de Hungaria veniet multa gens, et in Tragurio habemus multos amicos, et intrabimus Tragurium per viam salinarum in civitate nova, ubi murus erit magis bassus ... melis est nobis, quod nos ponamus ad periculum mortis, quam stare in hac servitudine.* Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 105-109. Izuzetno vrijedni citati donose mali uvid u osobno viđenje prognanih plemića i njihovih pristaša. Trogirski kroničar Pavao Andreis, komentirajući bijeg trogirskih plemića i kraljevih pristaša iz Trogira netom prije ulaska mletačke vojske u lipnju 1420. godine piše kako su „*radije nego da budu podložni onom gospodstvu protiv kojega su se toliko borili, zadovoljili da napuste domovinu, imanja, obitelji i same sebe, ako bi u sebi samima otkrili neki dio koji se priklonio Republici*“. Vidi: P. ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, 154. Ukoliko se poveže ovo zapažanje s citiranim riječima sina Nikole Doktrine, dolazi se do zaključka kako političko progonstvo podrazumijeva i gubitak postojećega identiteta, odnosno njegovo polagano nestajanje proporcionalno dugotrajnosti egzila, a zajedno s tim i strah prognanika od usvajanja stranoga identiteta. Usp. I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956.

⁹⁵ Nejasno je pritom kako i kada su mornari došli u Trogir, odnosno gdje se tada uopće nalazio sin Nikole Doktrina.

⁹⁶ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 105-109.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956.

(Domišić). Istoga dana Venecija daje upute već spomenutim mletačkim providurima, u kojima na kraju ističe kako trebaju neka važna pisma dostaviti trogirskome knezu. Vjerojatno su se ticala novonastale sigurnosne situacije, no ni njihov sadržaj nije poznat.⁹⁷

Upravo zbog razotkrivene zavjereničke mreže, pučani mole Veneciju da dozvoli splitskim prognanicima povratak u Split, kako bi se oslabilo ugarske pristaše u Splitu i Trogiru. Venecija to odbija, pozivajući se na dogovor s plemićima u Splitu, no ostavlja prostor za pomilovanja u budućnosti. Zavjerenička mreža opet se aktivirala 1424. godine, kada ponovno dolazi do internacije trogirskih plemića, povezanih s Mikacijem i kraljevskim snagama. Iznenađuje pritom praktički identičan popis trogirskih prognanika, kao i 1421. godine, s dodatkom ser Bufala Dujmova i prezbitera Marina, trogirskoga arhiđakona, zabilježen u uputama mletačkomu kapetanu Kulfa 18. kolovoza 1424. godine. Stoga su navedeni plemići ili pušteni nakon nekoga vremena pa 1424. opet internirani, ili 1421. nisu uopće završili internirani, već tek 1424. godine.⁹⁸

Jasno je i kako je Blaž Andrijin u nekom trenutku završio interniran, budući da su ga prema kasnijem zapisu (o. 1433. – 1436.), mletačke vlasti pustile na slobodu. Nešto ranije, 11. srpnja 1424. godine, Venecija je naložila otpremiti šest do osam sumnjivih Splićana, no nisu navedena konkretna imena.⁹⁹ Dalmatinski „pokret otpora“ mletačkoj vlasti nije s potonjim internacijama suzbijen, već zapravo ostaje živ sve do kraja 18. stoljeća, i to prvenstveno u redovima nekih plemićkih rodova, ali ne samo u Trogiru nego i u ostatku mletačke Dalmacije. Trogirski je slučaj specifičan po izraženoj koncentraciji kraljevskih pristalica i žestokih protivnika Venecije u neposrednom razdoblju nakon uspostave mletačke vlasti. Kao što je pokazano, korijeni takve društveno-političke konstelacije sežu od 1413., odnosno 1418. godine, u trenucima kada kralj Sigismund prepušta velike ovlasti svojim pouzdanicima u Trogiru, zbog čega dolazi do ekspanzionističkoga uvećanja njihove političke i društvene moći. Anti-mletački diskurs nije kroz naredna četiri stoljeća bio uvijek jednako vojno-politički opasan i relevantan, ali je zato stalno latentno postojao.¹⁰⁰

⁹⁷ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 99-103., 103-104.

⁹⁸ Isto, 275-276.

⁹⁹ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 275-276.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, IX, 145. (Blaž Andrijin). Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 194. Zanimljivo je kako se internirani trogirski plemići (Šimun i Jakov Sobota, Bufal Dujmov, Petar Nikole Andrijnoga i Blaž Lukin Vitturi) u istom razdoblju (1420. – 1425.) spominju periodički kao suci. Vidi: DAZD, kut. 41, sv. 2, fol. 6, 10v, 14v, 17v, 23v i 24v; kut. 2, sv. 1, fol. 1-1v, 4v; kut. 2, sv. 2, fol. 1.

¹⁰⁰ Usp. M. GRANIĆ, „Legitimistički pokret dalmatinskoga plemstva i oslobođanje Klisa 1596. g.“, 64-73.; M. ŠUNJIĆ, 186. Valja napomenuti kako je nestabilni karakter komunalnoga uređenja, od svojih začetaka u 11. i 12. stoljeću u Italiji, uvjetovao kronično frakcionaštvo i permanentne političke sukobe unutar gradova, koje su za

Pučane je mučilo i pitanje izbora novoga trogirskoga biskupa, s obzirom na to da se postojeći, Šimun de Dominis, nalazio u progonstvu kao mletački pobunjenik. Prema glasinama, Šimun je htio biskupsku stolicu prenijeti na svoga rođaka, rapskoga biskupa Marinella, i otići u Rim. Takav mogući rasplet situacije očito je pučanima bio problematičan, a vjerojatno su smatrali da će to tako shvatiti i mletačke vlasti, koje su pučanima dale pozitivan, no neodređen odgovor o izboru novoga biskupa.¹⁰¹ Nešto kasnije, u lipnju 1423. godine za trogirskoga biskupa ipak je postavljen Marinello, sada bivši rapski biskup. Međutim, mletačke se vlasti nisu pomirile s tom odlukom, već nastojale izmijeniti izbor. Štoviše, Venecija odlučuje da u Trogiru, Splitu, Šibeniku i u opatiji sv. Krševana u Zadru na crkvene pozicije smiju biti postavljeni samo Mlečani, a na drugim mjestima samo mletački podanici. U travnju 1424. godine mletački poklisar u Rimu, Marko Sarafin, dobiva napatuk lobirati u Rimskoj kuriji radi postavljanja porečkoga biskupa, Fantina Vallaressa za trogirskoga biskupa, a Marinella za porečkoga. Međutim, iste je godine za biskupa ipak postavljen Tommaso Tomasini, koji je ostao na toj funkciji do 1435. godine.¹⁰²

Pučani u konačnici mole Veneciju da dozvoli određenim pučanima i plemićima povratak u grad. To se odnosilo na Jakova Testu, za kojega su pučani uvjerovali Veneciju kako je on bio uvijek na njezinoj strani, premda je djelovao kao kapetan galije, potvrđen od samoga kralja Sigismunda. Tako su tražili i za Ventura, sina Ivana Venturova, isto tako nekadašnjega kapetana kraljevske galije, da mu bude dopušten ostanak u Trogiru zato što je već jako dugo u svađi s ocem i nije s njim povezan. Izuzev njih, pučani su se založili i za Donata Kažotića, Nikolu Petrova sa sinom, sina Blaža Andrijinoga te sina Bufala Dujmova. Zašto su se pučani založili baš za nekadašnje Mikacijeve suradnike, odnosno njihove potomke, nije posve jasno iz postojećih izvora.¹⁰³

posljedicu redovito imale protjerivanja i političke migracije poražene frakcije. Usp. SHAW, *Politics of Exile*, 56-86 i *passim*. Opširnije o političkim sukobima i društvenim prevratima u europskom, a posebno u talijanskom kontekstu vidi u: Samuel COHN, *Popular Protest in Late Medieval Europe. Italy, France and Flanders*, Manchester; New York, Manchester University Press, 2004. (cijelo djelo) i Samuel COHN, *Lust for Liberty: The Politics of Social Revolt in Medieval Europe, 1200–1425*, Cambridge, Harvard University Press, 2006. (također cijelo djelo).

¹⁰¹ U tom kontekstu pučani navode kako je važan izbor novoga biskupa „budući da se može reći da je biskup gospodar samoga mjesta (Trogira – op. A. B.)“ (*quia dici potest, quod episcopus Tragurii sit dominus ipsius loci*). Vidi: I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956.; Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 105-109.

¹⁰² Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 231-232, 271.; I. BENYOVSKY-LATIN, *Srednjovjekovni Trogir*, 209. Iako Benyovsky-Latin navodi kako je biskup Tommaso iz Tuscije, njegovo je podrijetlo u jednom trogirskom dokumentu (iz travnja 1435. godine) navedeno kao mletačko (*dominus Thomas de Venetiis episcopus Traguriensis*). Vidi: DAZD, kut. 1, sv. 17., fol. 4v.

¹⁰³ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 105-109.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 951-956.

Sagledavajući širu sliku mletačkoga *Stato da mar*, Trogir se u početku našao među problematičnim gradovima. Naime, polazeći od toga da je Trogir došao pod mletačku vlast vojnom okupacijom, te da su kraljevske pristalice iz Trogira aktivno opstruirale uspostavu mletačke vlasti 1420-ih godina, Venecija je ostala nepovjerljiva spram grada i kroz naredna desetljeća. U tom su pogledu bitno bolje prošli Šibenik i Split, koji su se u konačnici sami predali.¹⁰⁴ Dakle, način na koji Venecija dolazi u posjed nekoga grada uvelike utječe na odnos Venecije prema istome gradu, odnosno organizaciji vlasti. Nepovjerljivost spram Trogira nije bila izuzetna jer je to bio obrazac odnošenja Venecije sa svim gradovima koji su pružali otpor, ili ga nastavljali pružati i nakon nastupa mletačke vlasti.¹⁰⁵

Mletačko osvajanje Dalmacije početkom 15. stoljeća, kao i posljedična uspostava nove vlasti predstavljaju krucijalne čimbenike koji su usmjerili društveno-političke prilike u Dalmaciji i Hrvatskoj u bitno drugačijem smjeru od onoga koji je bio očekivan pod vlašću ugarskih kraljeva. Nakon uspostave vlasti i konsolidacije društvenih i političkih odnosa, stanje se reproducira kroz naredna stoljeća. Drugim riječima, u onoj mjeri u kojoj su zbivanja iz 9. stoljeća odredila (rano)srednjovjekovnu razvojnu putanju Dalmacije i Hrvatske, toliko su i događaji s početka 15. stoljeća odredili oblikovanje nove zbilje u narednim stoljećima, zajedno sa svim ostalim faktorima, poglavito Osmanlijama. Dakle, promjene koje je uvela mletačka vlast nakon 1420. godine definirale su okvir političkih, društvenih, gospodarskih i kulturnih obrazaca sve do kraja 18. stoljeća i zato je prva polovica 15. stoljeća krucijalna ne samo za Trogir, već i za smjer hrvatske povijesti općenito.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Vidi: M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 42., 48., 116-117. S druge strane, prema istraživanju Monique O'Connell, Trogir se može smatrati gradom srednje veličine u okvirima mletačkoga *Stato da mar*, zajedno sa Šibenikom, Splitom i otočnim komunama, dočim je Zadar spadao među veće gradove. Potonji je imao i vrlo veliku stratešku važnost zbog koje se ubrajao među najvažnija mletačka uporišta na istočnom Mediteranu, zajedno s Negropontom, Kretom, Krfom i Ciprom.

¹⁰⁵ Izuzev O'Connell usp. i Tomislav POPIĆ, *Krojenje pravde: zadarsko sudstvo u srednjem vijeku (1358. – 1458.)*, Plejada, Zagreb, 2014., 64-65.

¹⁰⁶ Usp. Marija KARBIĆ, „Predgovor“, u: *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku* (ur. Marija Karbić), Matica hrvatska, Zagreb, 2019., XIII.

Kao što je istaknuto, uspostava mletačke vlasti dovela je do širih promjena, koje se najbolje manifestiraju u odnosima između plemića i pučana. Dok su plemići do nastupa mletačke vlasti imali neupitno političko prvenstvo, sada se stvari počinju bitno mijenjati. Sama činjenica da pučani dobivaju prostor za službenu artikulaciju svojih političkih stavova i interesa dovoljno govori o razmjerima promjene. Prema tome, molbe i zahtjevi dalmatinskih pučana predstavljaju izuzetno zahvalan materijal i za bolje retrospektivno razumijevanje društvenih odnosa kroz 14. stoljeće. Međutim, iako je mletačka vlast potpuno preusmjerila razvojnu putanju dalmatinskih gradova, zapravo je dugoročno samo pridonijela dovršetku procesa staleške diferencijacije, čiji se počeci u gradskim zajednicama naziru od kraja 13. i početka 14. stoljeća, te posljedično konzervirala zatečenu društvenu hijerarhiju. Plemići su i dalje ostali najutjecajniji sloj u gradu, prvenstveno zbog svojih posjeda i političkih veza, dok su pučani ostali isključeni iz političkoga života. Dakle, uspostava mletačke vlasti učvrstila je postojeću društvenu stratifikaciju, na žalost pučana koji su gajili iluzije kako će steći političku ravnopravnost pod novim mletačkim okvirima. Takve iluzije proizlazile su djelomično iz popularne predodžbe o Mletačkoj Republici kao pravednom političkom poretku, no u realnosti pučani jednostavno nisu imali nikakvoga drugoga izbora, već se isključivo nadati barem nekakvom poboljšanju svoga položaja. Upravo iz toga razloga valja posvetiti posebnu pažnju ne toliko stvarnim promjenama, koliko pučkom uvjerenju da će do njih zaista doći. Iako je do određenoga poboljšanja pučkoga položaja zaista i došlo, temelji komunalnoga poretka ostali su u suštini netaknuti. Kao takvi potpuno su integrirani u mletački državni sustav i podređeni centru moći u Veneciji, doživjevši samo manje preinake do kraja 18. stoljeća.¹⁰⁷

Iznenadna pojava dotad skrivenoga pučkoga diskursa u službenu sferu kroz „pukotine“ komunalnoga poretka, stvorene ratom i posljedičnom uspostavom mletačke vlasti, omogućava povjesničarima ući nešto dublje u društvene odnose između pučana i plemića. Pučani su komunalne privilegije, statut i uopće komunalno uređenje kao takvo doživljavali plemićkom svojinom, s kojom se nisu htjeli, a ni mogli poistovjetiti. U tome se jasno odražava postojanje sasvim oprečnih političkih diskursa i memorija, koji se sada potpuno sudaraju, valjda kao

¹⁰⁷ Usp. T. RAUKAR, „Društvene strukture u mletačkoj Dalmaciji“, 111-114.; N. KLAIĆ, *Povijest grada Trogira*, 369-370.; N. KLAIĆ, *Zadar do 1409.*, 484.; T. RAUKAR, *Zadar u 15. stoljeću*, 58-60.; T. RAUKAR (*et alii*), *Zadar pod mletačkom upravom*, 43-44., 109-112.; M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 13., 32., 80-81., 117, 142-150.; M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 186-190., 202.; I. BENYOVSKY-LATIN, *Srednjovjekovni Trogir*, 34-40.

nikada do tada. Za pučane je komunalno uređenje predstavljalo plemićku tiraniju, od koje su strahovali i u neposrednom razdoblju nakon uspostave mletačke vlasti zbog Mikacijevoga djelovanja, odnosno napetih mletačko-ugarskih odnosa. Takva je percepcija lijepo vidljiva na primjeru pučkih poklisara (Antun Andrijin, Lovro Stipušev i Kristofor Stjepanov), koji u Veneciji, 14. siječnja 1421. godine, iznose razne probleme s kojima su se suočavali (i suočavaju).¹⁰⁸ Naime, oni tada pričaju mletačkim vlastima kako je u trogirskom burgu izbio veliki požar koji je nanio ogromne štete pučanima, koje je rat ionako već sasvim osiromašio. Žalili su se stoga na plemiće, koji u vrijeme gladi i oskudice imaju mnogo, a oni nemaju ništa. Tu su pritužbu prvo iznijeli knezu Šimunu Detriku, koji im je samo hladno odgovorio kako to „nije moj grijeh, tražite od plemića da raspodijele svoje kako najbolje znaju“.¹⁰⁹ Izuzev toga poklisari rade reminiscenciju na nedavne događaje, opet žaleći se na postupke plemića i biskupa, kojima nije bilo dovoljno to što su uzurpirali kraljevske prerogative i ponašali se kao tirani, koristeći se s općinskim i crkvenim dobrima kao svojim, „već su još htjeli i našu krv“ (*sed adhuc conabantur nostrum sanguinem*).¹¹⁰ Zbog svega toga pučani direktno od Venecije traže da ne budu više podređeni plemićima i ostavljeni njihovoj (ne)milosti, što naravno Venecija prihvaća. Temeljni korak poduzet u tom smislu jest izuzimanje pučana od plemićke sudske jurisdikcije, kao što je to bio slučaj i s ostalim krajevima mletačke Dalmacije, a i na prostorima drugih teritorijalnih stečevina. Osim toga, pučani traže i ukidanje javnih tereta (*sine angariis*), kao što je slučaj u drugim dalmatinskim gradovima, pozivajući se na obećanja dana od nekadašnjega kapetana Kulfa Nikole Capella, bivšega šibenskoga kneza Benedikta de Cappella te trenutnoga šibenskoga kneza Bernabona Loredana, što im Venecija odobrava.¹¹¹ U kontekstu poboljšanoga pučkoga statusa, Venecija odobrava pučanima i obrađivati polja na otoku Čiovu uz rentu od jedne četvrtine, kao i angažiranje prevoditelja knezu, koji ne poznaje hrvatski jezik, kako bi pučani mogli sami iznositi svoje želje i probleme knezu bez plemićkoga upletanja.¹¹² Iako su u suštini zadržani postojeći društveno-politički okviri, položaj pučana ipak

¹⁰⁸ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 67-68.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 939.

¹⁰⁹ Isto.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Isto.

¹¹² Ovdje se radi o težačkoj ili kolonatskoj pogodbi, prema kojoj je obrađivač dužan na godišnjoj bazi davati vlasniku zemlje dio poljoprovrednih prinosa (grožđe, masline, žitarice ili vrtne kulture) u vidu rente, koja je u manjem broju slučajeva mogla biti i novčana. Na trogirskome i splitskome području varirala je između $\frac{1}{2}$ i $\frac{1}{4}$ u razdoblju od sredine 13. pa do početka 15. stoljeća. Vidi: T. RAUKAR, *Zadar u XV. stoljeću*, 81-196.; Josip KOLANOVIĆ, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb, Školska knjiga, 1995., 75-173.; Milorad MEDINI, *O postanku i razvitku kmetskih i težačkih odnosa u Dalmaciji*, Zadar: Zemaljsko gospodarsko vijeće dalmatinsko, 1920., 10-91; Mijo MIRKOVIĆ, „O ekonomskim odnosima u Trogiru u XIII. stoljeću (Na temelju objavljenih ostataka notarskih knjiga za godine 1263., 1264., 1265., 1270., 1271., 1272. i 1273.)“, *Historijski zbornik*, god. IV, 1951., 21-54.

je donekle poboljšana, i to prvenstveno u smislu da nisu više bili podređeni plemićima, već izravno Veneciji, koja im je omogućila formalne okvire kroz koje su mogli komunicirati s mletačkim strukturama moći, kao i tražiti pravdu na mletačkim sudskim instancama. U konačnici, pučki poklisari potvrđuju svoju vjernost Veneciji zalažući se za izgradnju mletačke utvrde i smještanje posebne mletačke vojne posade u Trogiru.¹¹³

S druge strane, plemići su iskazivali otvoreni prijezir prema egalitarnim željama pučana, koje su odgojeni smatrali inferiornima i nedostojnima udjela u vlasti. Upravo u tom kontekstu spomenuti pučki poklisari iznose kako ih plemići maltretiraju, a jedan od njih rekao im je „mislite da ste slobodni i da ćete nešto dobiti od sv. Marka, ali vidjet ćete kako će s vama upravljati“ (*putabatis esse liberi, et quod daretur vobis ala sancti Marci, videte quomodo sitis modo tractati*). Dakle, plemići su na pučku egzaltiranost Venecijom gledali posprdno, kritizirajući njihova nerealna i naivna očekivanja.¹¹⁴ Stroga distinkcija između stajališta i interesa pučana i plemića samo se preslikala i na njihove političko-ideološke preferencije. Dok su pučani, kako je već opisano, bili oduševljeni pristalice mletačke vlasti, većina plemića na nju je gledala sasvim suprotno. Venecija je ta koja je dokinula višestoljetno razdoblje plemićke dominacije, koja je po uzoru na šire europske trendove zadobila svoje formalne okvire u 14. stoljeću, najbolje vidljive u gradskim statutima. Stoga su plemići bili tradicionalno naklonjeniji ugarskim kraljevima, za čijega su vladanja doživjeli svoje „zlatno doba“, a takva plemićka memorija nikada se nije ugasila. Potonje se posebno odnosi na Trogir, u kojem je, kako je predočeno, plemićka elita bila uvelike homogena (i prijeteća) u svom anti-mletačkom stavu u prvim godinama mletačke vlasti u Dalmaciji.¹¹⁵ Treba se prisjetiti i odredaba mirovnoga sporazuma iz 1395. godine, koji je predviđao diktatorske ovlasti plemića, u kontekstu očito dubokoga animoziteta između pučana i plemića. Izuzev otkrivenih urota 1421. i 1424. godine, koje predstavljaju aktivan otpor novoj vlasti, u narednim je desetljećima otpor postao isključivo

¹¹³ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 67-68.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 939. Usp. M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 32-33., 87-93.; M. NOVAK-SAMBRAILO, *Autonomija dalmatinskih komuna*, 30-47.

¹¹⁴ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, VIII, 67-68.; I. LUCIĆ, *Svjedočanstva II*, 939. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 202-203. U kontekstu pučkoga oduševljenja čini se krajnje važnim napomenuti kako je kapetan Loredano po osvajanju Trogira naredio uništenje zida koji je dijelio stari dio grada (*civitas*) od novoga (*burgus*), odnosno plemiće od pučana. To je sigurno ostavilo vrlo pozitivan dojam kod pučana, koji su takav (stvarni i simbolički) potez doživjeli kao početak njihove političke emancipacije, odnosno kraj formalne, i neformalne, podređenosti plemićima. Međutim, iako je uništenje zida imalo ideološko značenje, ono je prvenstveno učinjeno iz sigurnosnih i strateških razloga. Vidi: Irena BENYOVSKEY LATIN, „The Venetian impact on urban change in Dalmatian Towns in the first half of the fifteenth century“, *Acta Histriae*, 22 (2014.), 597.

¹¹⁵ Usp. T. RAUKAR, „Društvene strukture u mletačkoj Dalmaciji“, 111-114.; T. RAUKAR (*et alii*), *Zadar pod mletačkom upravom*, 43-44., 109-112.; M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 32-33., 80-81.

pasivan.¹¹⁶ Iza protivljenja stajala je suprotstavljena memorija, koja je u zadarskom slučaju bila pohranjena u kapitularu gospode rektora (*capitulare dominorum rectorum*), koji je utemeljen u Zadru nakon 1358. godine. Međutim, taj kapitular stavljen je izvan snage 1409. godine, nakon uspostave mletačke vlasti koja ukida rektorsku funkciju i počinje postavljati svoje knezove, no činjenica da su mletačke vlasti „otkrile“ taj kapitular tek 1456. godine, i naredile kidanje spornih stranica, svjedoči o tome da su anti-mletački navodi u pravno nevažećem kapitularu i desetljećima nakon predstavljali ideološku opasnost za mletačku vlast.¹¹⁷ Dakle, *damnatio memoriae* političkih neprijatelja uvijek je predstavljalo temeljni uvjet za legitimaciju vlasti, budući da ona nikada nije potpuna bez uspostavljene kontrole nad tumačenjem prošlosti, što se lijepo vidi na ovom primjeru.

Mletačka Republika iskorištavala je društvenu podvojenost dalmatinskih komuna u svojstvu konačnoga arbitra između pučana i plemića, a na taj je način svoju prisutnost učinila nezamjenjivom u očima svojih dalmatinskih podanika, čak i onih koji su joj se suprotstavljali. Venecija je, dakle, politikom ravnoteže nastojala istovremeno zadovoljiti i pučane i plemiće, pazeći da svojim obećanjima i koncesijama ne naruši odnose snaga, odnosno da zapravo nijednoj strani u praksi ne omogući ništa konkretno. Premda je Venecija imala probleme s dalmatinskim plemićima kroz cijelo 15. stoljeće, situacija se bitno mijenja od početka 16. stoljeća u kontekstu osmanskoga teritorijalnoga širenja na štetu Hrvatskoga Kraljevstva. Tada je obrambena uloga Venecije u ratovima s Osmanlijama izbila u prvi plan, što joj je osiguralo potrebnu i neprikosnovenu legitimaciju vlasti u Dalmaciji. Doduše, prokraljevska frakcija nastavlja svoje dugo postojanje, smatrajući Veneciju „nužnim zlom“ za goli opstanak dalmatinskih gradova pred nezaustavljivom osmanskom prijetnjom.¹¹⁸

¹¹⁶ Općenito za problematiku otvorenoga i skrivenoga otpora vladajućim strukturama usp. James SCOTT, *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*, Yale University Press, New Haven i London, 1990., 1-5.

¹¹⁷ Vidi: Š. LJUBIĆ, *Listine*, X, 101-102. Usp. M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 185-202.; M. O'CONNELL, *Men of Empire*, 143.; Tomislav POPIĆ, „Srednjovjekovni zadarski kapitulari“, *Povijesni prilozi*, br. 42 (2012.), 45-46, 51, 53, 56-57.

¹¹⁸ Usp. N. KLAIĆ, *Zadar do 1409.*, 244-246.; M. ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV stoljeću*, 202-219.; M. GRANIĆ, „Legitimistički pokret ...“, 64-73.

Zaključak

Višestoljetni sukob između Ugarskoga Kraljevstva i Mletačke Republike oko pripadnosti Dalmacije završio je (razmatrano iz današnje perspektive) konačnim mletačkim uspjehom, kojim je ubrzan proces političke dezintegracije hrvatskoga etno-političkoga prostora. Kasnije disruptivno djelovanje osmanskoga elementa dovelo je u prvim desetljećima 16. stoljeća do potpune dekonstrukcije srednjovjekovnoga Hrvatskoga Kraljevstva, odnosno pomicanja njegove političke tradicije i samosvijesti na prostor srednjovjekovne Slavonije. U takvim je okolnostima stvaranje unificirajućega dalmatinsko-hrvatskoga centra moći, poput onoga bibriskoga s kraja 13. i početka 14. stoljeća, bilo jednostavno nemoguće. Stoga je uspostava mletačke vlasti dugoročno onemogućila (ponovno) formiranje neovisnoga hrvatskoga političkoga entiteta, za što su postojali manje ili više ozbiljni pokušaji od kraja 13. stoljeća – naravno pod bitno drugačijim političkim okolnostima i shvaćanjima unutar samoga hrvatskoga plemstva od onih koji se projiciraju kroz moderni nacionalni narativ. U cijeloj toj priči mijenja se i status dalmatinskih gradova, koji zbog mletačkoga vrhovništva bivaju otkinuti od svoga zaleđa s kojim su do tada bili usko povezani, te podređeni političkim i gospodarskim interesima Venecije. Doduše, uspostava mletačke vlasti s vremenom je dovela do stabilizacije političkih prilika, odnosno prekida (barem većih) višedesetljetnih sukoba u Dalmaciji, kao i do pojave pučkoga elementa u svojstvu samostalnoga subjekta u povijesnim izvorima. U tom je kontekstu mletačka vlast uvelike reducirala ili dokinula političko frakcionaštvo u dalmatinskim gradovima, „tipičan“ aspekt njihove srednjovjekovne zbilje. Međutim, s obzirom na to da je politička moć sada ležala u rukama mletačke oligarhije, teško su mogli imati razloga i motivacije za nekadašnjim frakcijskim borbama, koje više nisu mogle dovesti do željene preraspodjele moći i materijalnih sredstava. Ozbiljnije napredovanje u društvenoj hijerarhiji od sada je ovisilo o naklonosti predstavnika mletačke vlasti na lokalnoj razini te same elite u Veneciji. Drugim riječima, centar moći u Veneciji od sada je isključivo određivao „pravila igre“, odnosno odlučivao o sudbini svoje periferije i podređenih naselja, pritom dopuštajući svojim dalmatinskim podanicima aktivan dijalog s Venecijom putem njezinih političkih i sudskih institucija. Na izmaku srednjega vijeka nastupio je tako i povijesni kraj srednjovjekovnoga komunalnoga uređenja u Dalmaciji.

Primarni izvori

Arhivska i neobjavljena građa

Državni arhiv u Zadru

fond *Općina Trogir: 1312. – 1797.* (HR-DAZD-18)

kut. 1

sv. 10, list. 1-11, naplate šteta i globe (1401. – 1402.)

sv. 11, list. 1-47, ulomak registra raznih sudskih spisa (1402. – 1403.)

sv. 12, list. 1-23, ulomak registra presuda u građanskim parnicama (1413. – 1414.)

sv. 13, list. 1-18, ulomak registra raznih sudskih spisa (1414. – 1415.)

sv. 14, list. 1-14, ulomak registra raznih sudskih spisa (1415. – 1416.)

sv. 15, list. 1-44, ulomak registra raznih sudskih spisa (1417. – 1420.)

sv. 17, list. 1-7, ulomak registra raznih sudskih spisa (1419. – 1425.)

kut. 2

sv. 1, list. 1-7, ulomak registra raznih sudskih spisa (1420. – 1425.)

sv. 2, list. 1-2, ulomak registra raznih sudskih spisa (1425.)

sv. 4, list. 1-39, ulomak registra raznih sudskih spisa (1430. – 1431.)

sv. 41, list. 1-71, knjiga oporuka Guidonusa pok. Jakova Tomasija de Spegnimbergo (1417. – 1419.)

kut. 41

sv. 2, list. 1-24, oporuke (1423. – 1425.)

sv. 4, list. 1-50, oporuke (1435. – 1436.)

sv. 5, list. 1-4, oporuke (1444.)

kut. 66

sv. 2, list. 1-7, knjiga općinskih rashoda (1415. – 1417.)

sv. 3, list. 1-4, knjiga općinskih rashoda (1416.)

Muzej grada Trogira

Ostavština Barada-Petrić

list. 1-40, razni bilježnički spisi (1406. – 1407.)

list. 65-96, općinski računski spisi (1441. – 1445.)

Objavljena vrela

ANDREIS, Pavao, *Povijest grada Trogira I*, Književni krug Split, Split, 1977.

Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, sv. XVI (1976.), sv. XVII (1981.), sv. XVIII (1990.), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

CVITANIĆ, Antun (*et alii*), *Statut grada Trogira*, Logos, Split, 1988.

FEJÉR, Georgius, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom X, sv. IV (1841.), tom X, sv. V (1842.), Kraljevsko ugarsko sveučilište u Budimpešti, Budimpešta.

LUCIĆ, Ivan, *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, Joan Blaeu, Amsterdam, 1666.

LUCIĆ, Ivan, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, Književni krug Split, Split, 1979.

LUCIĆ, Ivan, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, Književni krug Split, Split, 1979.

LJUBIĆ, Šime, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knjiga IV (1874.) knjiga V (1875.), knjiga VI (1878.), knjiga VII (1882.), knjiga VIII (1886.), knjiga IX (1890.), knjiga X (1891.), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1874.

RAČKI, Franjo, „Notae Ioannis Lucii“, *Starine*, XIII (1881.), 211-268.

Sekundarna literatura

ANČIĆ, Mladen, „Od tradicije `sedam pobuna` do dragovoljnih mletačkih podanika. Razvojna putanja Zadra u prvome desetljeću 15. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, br. 37 (2009.), 43-94.

ANDREIS, Mladen, *Trogirsko plemstvo do kraja Prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*, Muzej grada Trogira, Trogir, 2006.

BENYOVSKEY-LATIN, Irena, „Politički sukobi u srednjovjekovnom Trogiru i njihov utjecaj na posjedovne odnose u gradu“, *Hereditas rerum croaticarum ad honorem Mirko Valentić* (ur. Aleksandar Buczynski *et alii*). Zagreb, 2003. 44-51.

BENYOVSKEY-LATIN, Irena, *Srednjovjekovni Trogir – prostor i društvo*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.

BENYOVSKEY-LATIN, Irena, „The Venetian impact on urban change in Dalmatian Towns in the first half of the fifteenth century“, *Acta Histriae*, br. 22 (2014.), 573-616.

BRAUDEL, Fernand, *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.*, svezak I, Antibarbarus, Zagreb, 1997.

CELIO CEGA, Fani, „Istraživanja arhivske građe u muzejskim i privatnim zbirkama“, *Informatica Museologica*, sv. 29, br. 3-4 (1999.), 43-46.

COHN, Samuel, *Popular Protest in Late Medieval Europe. Italy, France and Flanders*, Manchester; New York: Manchester University Press, 2004.

COHN, Samuel, *Lust for Liberty. The Politics of Social Revolt in Medieval Europe, 1200–1425*, Cambridge: Harvard University Press, 2006.

CRONE, Patricia, *Pre-Industrial Societies: Anatomy of the Pre-Modern World*, Oneworld Publications, Oxford, 2003.

DIEHL, Charles, *Mletačka Republika*, Tipex, Zagreb, 2006.

GRANIĆ, Miroslav, „Legitimistički pokret dalmatinskoga plemstva i oslobađanje Klisa 1596. g.“, *Mogućnosti*, god. XLVII., br. 1-3, (2000.), 64-73.

IVETIĆ, Egidio, *Granica na Mediteranu. Istočni Jadran između Italije i južnoslovenskog sveta od XIII do XX veka*, Arhipelag, Beograd, 2015.

KARAMAN, Ljubo, „Jedna epizoda iz građanskih borba u srednjovjekovnom Trogiru“, *Hrvatska revija*, XIII (1940.), 303-313.

KARBIĆ, Marija (ur.), *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2019.

KOLANOVIĆ, Josip, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb, Školska knjiga, 1995.

KLAIĆ, Nada; PETRICIOLI, Ivo, *Zadar u srednjem vijeku do 1409. godine*, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1976.

KLAIĆ, Nada, *Povijest grada Trogira knjiga II: Trogir u srednjem vijeku sv. 1.*, Muzej grada Trogira, Trogir, 1985.

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga druga. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301 – 1526)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1988.

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga treća. Treće doba: vladanje kraljeva iz različitih porodica (1301 – 1526)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1985.

KURELAC, Miroslav, „Pučki ustanci i pobune u djelima Ivana Luciusa-Lučića“. *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, sv. X, br. 1 (1977.), 239-247.

KURELAC, Miroslav, „Društvene diferencijacije i pokreti pučana srednje Dalmacije od 14. do 16. st.“, *Zbornik zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU*, sv. 10 (1981.), 237-245.

LANE, C., Frederic, *Povijest Mletačke Republike*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2007.

MALLETT, M., E; HALE, J., R., *The Military Organisation of a Renaissance State. Venice c. 1400 to 1617*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

MEDINI, Milorad, *O postanku i razvitku kmetskih i težačkih odnosa u Dalmaciji*, Zemaljsko gospodarsko vijeće dalmatinsko, Zadar, 1920.

MIRKOVIĆ, Mijo, „O ekonomskim odnosima u Trogiru u XIII. stoljeću (Na temelju objavljenih ostataka notarskih knjiga za godine 1263., 1264., 1265., 1270., 1271., 1272. i 1273.)“, *Historijski zbornik*, god. IV (1951.), 21-54.

NOVAK-SAMBRAILO, Maja, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, Zadar, 1965.

O'CONNELL, Monique, *Men of Empire. Power and Negotiation in Venice's Maritime State*, Baltimore, John Hopkins University Press, 2009.

OMAŠIĆ, Vjeko, *Povijest Kaštela*, Logos, Split, 1986.

ORTALLI, G.; CRACCO, G.; COZZI, G., KNAPTON, M., *Povijest Venecije sv. I, Antibarbarus*, Zagreb, 2007.

PEDERIN, Ivan, *Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji: 1409-1797*, Časopis Dubrovnik, Dubrovnik, 1990.

POPIĆ, Tomislav, „Srednjovjekovni zadarski kapitulari“, *Povijesni prilozi*, br. 42 (2012.), 43-80.

POPIĆ, Tomislav, *Krojenje pravde: zadarsko sudstvo u srednjem vijeku (1358. – 1458.)*, Plejada, Zagreb, 2014.

RAUKAR, Tomislav, *Zadar u XV stoljeću: ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1977.

RAUKAR, Tomislav (*et alii*), *Zadar pod mletačkom upravom: 1409-1797*, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1987.

RAUKAR, Tomislav, „Društvene strukture u Mletačkoj Dalmaciji“, *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, Liber, Zagreb, 1981., 103-126.

SCOTT, C., James, *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*, Yale University Press, New Haven i London, 1990.

SHAW, Christine, *Politics of Exile in Renaissance Italy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

ŠIŠIĆ, Ferdo, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350. – 1416.)*, pretisak, A. G. Matoš, Samobor, 2004.

ŠUNJIĆ, Marko, *Dalmacija u XV stoljeću*, Svjetlost, Sarajevo, 1967.